

Zgodovinski časopis

HISTORICAL REVIEW

ZČ | Ljubljana | 78 | 2024 | št. 1-2 (169) | str. 1–262

Rajko Bratož, *Marcellinus von Dalmatien und die Frage der Verselbständigung Dalmatiens zu seiner Zeit* • Svit Komel, *Vpliv katastrskih popisov na izvedbo zemljiške odveze na Kranjskem* • Miha Zobec, *Tomajski posestnik in politik Anton Černe (1813-1891) med Dunajem in izvorno skupnostjo: pogled na življenjsko pot vaškega mogotca* • Tomasz Jacek Lis, *Austrian-Croat relations in Habsburg Bosnia and Herzegovina* • Žarko Leković, *An overview of Political, Diplomatic and Social Affairs in Montenegro on the Eve of the First World War* • Biljana Ristić, *Vojaške bolnišnice in pokopališče v Škofji Loki* • Oto Luthar, *Poletje s Tukididom. O nekaterih aktualnih vprašanjih zgodovinopisja*

Zgodovinski časopis

HISTORICAL REVIEW

ZČ | Ljubljana | 78 | 2024 | št. 1-2 (169) | str. 1-262

Izdaja
ZVEZA ZGODOVINSKIH DRUŠTEV SLOVENIJE
Ljubljana

GLASILO ZVEZE ZGODOVINSKIH DRUŠTEV SLOVENIJE

Mednarodni uredniški odbor: dr. Kornelija Ajlec (SI), dr. Tina Bahovec (SI),
dr. Bojan Balkovec (SI) (tehnični urednik), dr. Rajko Bratož (SI),
dr. Ernst Bruckmüller (AT), dr. Liliana Ferrari (IT), dr. Ivo Goldstein (HR),
dr. Žarko Lazarević (SI), dr. Dušan Mlacović (SI) (namestnik odgovornega
urednika), dr. Božo Repe (SI), dr. Franc Rozman (SI), Janez Stergar (SI),
dr. Imre Szilágyi (H), dr. Peter Štih (SI) (odgovorni urednik), dr. Marta
Verginella (SI), dr. Peter Vodopivec (SI), dr. Marija Wakounig (AT)

Za vsebino prispevkov so odgovorni avtorji, prav tako morajo poskrbeti za
avtorske pravice za objavljeno slikovno in drugo gradivo, v kolikor je to
potrebno. Ponatis člankov in slik je mogoč samo z dovoljenjem uredništva in
navedbo vira.

Redakcija tega zvezka je bila zaključena 10. april 2024.

Oblikovanje in oprema: Vesna Vidmar

Sedež uredništva in uprave: Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani,
Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana, Slovenija, tel.: (01) 241-1200,
e-pošta: info@zgodovinskicasopis.si; <http://www.zgodovinskicasopis.si>

Letna naročnina: za leto/letnik 2024: za nečlane in zavode 32 €, za društvene člane 24 €,
za društvene člane – upokoјence 18 €, za društvene člane – študente 12 €.
Cena tega zvezka v prosti prodaji je 16 € (z vključenim DDV).

Naročnina za tujino znaša za ustanove 45 €, za posameznike 35 €
in za študente 25 €.

Plačuje se na transakcijski račun: SI 56020 1 000 12083935
Zveza Zgodovinskih društev Slovenije, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana,
Slovenija
Nova Ljubljanska banka, d.d., Trg Republike 2, 1520 Ljubljana LJBAS12X

Sofinancirajo: Publikacija izhaja s finančno pomočjo Javne agencije za raziskovalno
dejavnost RS

Prelom: ABO grafika d.o.o. – zanjo Igor Kogelnik

Tisk: ABO grafika d.o.o., Ljubljana, maj 2024

Naklada: 500 izvodov

Zgodovinski časopis je evidentiran v naslednjih mednarodnih podatkovnih
bazah: Scopus, European Reference Index for the Humanities (ERIH),
Historical Abstracts, International Bibliography of the Social Sciences,
ABC CLIO, America: History and Life, Bibliography of the History of Art,
Ulrich's Periodicals Directory, Russian Academy of Sciences Bibliographies.

<http://www.zgodovinskicasopis.si>
info@zgodovinskicasopis.si

ISSN 0350-5774	
UDK	949.712(05)
UDC	

BULLETIN OF THE HISTORICAL ASSOCIATION OF SLOVENIA (HAS)

International Editorial Board: Kornelija Ajlec, PhD, (SI), Tina Bahovec, PhD, (SI), Bojan Balkovec, PhD, (SI) (Technical Editor), Rajko Bratož, PhD, (SI), Ernst Bruckmüller, PhD, (AT), Liliana Ferrari, PhD, (IT), Ivo Goldstein, PhD, (HR), Žarko Lazarević, PhD, (SI), Dušan Mlacović, PhD, (SI) (Deputy Editor-in-Charge), Božo Repe, PhD, (SI), Franc Rozman, PhD, (SI), Janez Stergar (SI), Imre Szilágyi, PhD, (H), Peter Štih, PhD, (SI) (Editor-in-Chief), Marta Verginella, PhD, (SI), Peter Vodopivec, PhD, (SI), Marija Wakounig, PhD, (AT)

The authors are responsible for the contents of their articles, they must also secure copyrights for the published photographs and figures when necessary. Reprints of articles, photographs, and graphic material are only allowed with explicit permission of the editorial office and must be cited as sources.

The editing of this issue was completed on April 10, 2024.

Design: Vesna Vidmar

Headquarters and Mailing Address: Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana, Slovenia, phone: +386 1 241-1200, e-mail: info@zgodovinskiasopis.si; <http://www.zgodovinskiasopis.si>

Annual Subscription Fee (for 2024): non-members and institutions 32 €, HAS members 24 €, retired HAS members 18 €, student HAS members 12 €.

Price: 16 € (VAT included).

Subscription Fee: foreign institutions 45 €, individual subscription 35 €, student subscription 25 €
Transaction Account Number: SI 56020 1 000 12083935

Zveza Zgodovinskih društev Slovenije, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana,
Nova Ljubljanska banka, d.d., Trg Republike 2,
1520 Ljubljana LJBASIX

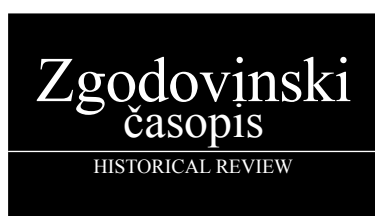
Co-Financed by: Slovenian Research Agency

Printed by: ABO grafika d.o.o., Ljubljana, May 2024

Print Run: 500 copies

Historical Review is included in the following international databases: Scopus, European Reference Index for the Humanities (ERIH), Historical Abstracts, International Bibliography of the Social Sciences, ABC CLIO, America: History and Life, Bibliography of the History of Art, Ulrich's Periodicals Directory, Russian Academy of Sciences Bibliographies.

<http://www.zgodovinskiasopis.si>
info@zgodovinskiasopis.si

ISSN 0350-5774	
UDK	949.712(05)
UDC	

Razprave – Studies

Rajko Bratož , Marcellinus von Dalmatien und die Frage der Verselbständigung Dalmatiens zu seiner Zeit	8–29
Marcelin iz Dalmacije in vprašanje osamosvojitve Dalmacije v njegovem času	
Svit Komel , Vpliv katastrskih popisov na izvedbo zemljiške odveze na Kranjskem	30–99
Land surveyor's relief: The influence of cadastral surveys on the execution of the land relief in Carniola	
Miha Zobec , Tomajski posestnik in politik Anton Černe (1813-1891) med Dunajem in izvorno skupnostjo: pogled na življenjsko pot vaškega mogotca	100–119
Tomaj landowner and politician Anton Černe (1813-1891) between Vienna and his community of origin: a close-up look at the life of a village tycoon	
Tomasz Jacek Lis , Austrian-Croat relations in Habsburg Bosnia and Herzegovina	120–147
Avstrijsko-hrvaški odnosi v habsburški Bosni in Hercegovini	
Žarko Leković , An overview of Political, Diplomatic and Social Affairs in Montenegro on the Eve of the First World War	148–166
Pregled političnih, diplomatskih in družbenih razmer v Črni gori na predvečer prve svetovne vojne	
Biljana Ristić , Vojaške bolnišnice in pokopališče v Škofji Loki	168–190
The Field Hospitals and Military Cemetery in Škofja Loka	
Oto Luthar , Poletje s Tukididom. O nekaterih aktualnih vprašanjih zgodovinskega	192–215
Summer with Thucydides. On Some Current Questions of Historiography	

Jubileji – Anniversaries

Osemdeset let prof. dr. Janka Prunka (Jure Perovšek)	218–221
Janko Prunk – An Octogenerian	
Salvator Žitko – osemdesetletnik (Dušan Mlacović)	222–224
Salvator Žiško – An Octogenerian	
Metod Benedik – osemdesetletnik (Bogdan Kolar)	225–228
Metod Benedik – An Octogenerian	

V spomin – In memoriam

Ana Benedetič (Tatjana Dekleva)	230–232
Miloš Fon (Rajko Bratož)	233

Kongresi in simpoziji – Congresses, Symposia

Poletna šola Okoljska zgodovina in historična ekologija Dinarskega krasa (Ljubljana, 25.–30. september 2023) (Brina Kotar)	236–238
Summer School Environmental History and Historical Ecology of the Dinaric Karst	

Ocene in poročila – Reviews and Reports

Žarko Lazarevič, Marta Rendla, Janja Sedlaček, Zgodovina zadružništva v Sloveniji (1856–1992) (Bojan Balkovec)	240–242
Ana Cergol Paradiž, »Bela kuga«: ilegalni abortusi in zmanjševanje rodnosti na Slovenskem v obdobju med obema vojnama (Irena Selišnik)	243–245
Daniel Siter, Rogaška Slatina pod kljukastim križem: zdravilišče med okupacijo 1941–1945 (Tomaž Teropšič)	246–248
Robovi, stičišča in utopije prijateljstva. Spregledane kulturne izmenjave v senci politike (Žiga Smolič)	249–253
Julie Rak, False Summit: Gender in Mountaineering Nonfiction (Julija Šuligoj)	254–258

* * *

Navodila avtorjem prispevkov za Zgodovinski časopis	259–262
Instructions for Authors	

Jubileji

Osemdeset let prof. dr. Janka Prunka

Leta hitro tečejo, a če nam ne uidejo, lahko storimo tisto, kar nas je spremljalo do tedaj. To velja tudi za jubilej uglednega zgodovinarja v domovini in v svetu, zaslužnega profesorja ljubljanske univerze in prepoznavno javno osebnost dr. Janka Prunka, ki je zdaj, tudi po svoji osemdesetletnici, še vedno polno predan svojemu zgodovinarskemu in drugemu ustvarjanju. Svojih osemdeset let je obhajal konec leta 2022 in da potrdimo, kar smo pravkar zapisali, se je v času, ki je med tem potekel, podpisal še pod eno

obsežno monografsko delo.

Janko Prunk je svojo življenjsko pot začel v Loki pri Zidanem Mostu 30. decembra 1942. Po opravljeni maturi na celjski gimnaziji je leta 1961 vpisal študij zgodovine in sociologije na Filozofski fakulteti (FF) v Ljubljani in se leta 1966 zaposlil na današnjem Inštitutu za novejšo zgodovino. Kmalu je postal eden od tistih raziskovalcev, ki so odločilno prispevali k razvoju vsebinsko širokega in modernega obravnavanja slovenske novejša zgodovine. Na FF je leta 1972 magistriral s temo *Slovenski krščanski socialisti med šestojanuarsko diktaturo 1929–1934*, 1976 pa doktoriral z obravnavo idejnopolitičnega razvoja krščanskosocialističnega gibanja na Slovenskem med svetovnima vojnama. Disertacija je v knjižni obliki izšla pod naslovom *Pot krščanskih socialistov v Osvobodilno fronto slovenskega naroda* (1977). Za študijo je leta 1980 prejel nagrado Sklada Borisa Kidriča. V letih 1975–1979 je deloval kot profesor na Pedagoški akademiji v Ljubljani, v tem času (1976) pa je začel predavati tudi na današnji Fakulteti za družbene vede (FDV). Po vrnitvi na inštitut se je posvetil politični zgodovini Slovencev v prvi jugoslovanski državi ter posameznim vidikom političnega dogajanja med drugo svetovno vojno na Slovenskem. Pritegnila ga je tudi dinamika slovenske narodnopolitične misli. Leta 1986 je objavil študijo *Slovenski narodni programi: narodni programi v slovenski politični misli od 1848 do 1945*, v kateri je predstavil še izbrane politične programe iz tega obdobja. Študija je izšla tudi v srbskem jeziku. Zanj je leta 1987 prejel nagrado *Vstaje slovenskega naroda*. V tem letu je pripravil tudi zbornik člankov in razprav, ki jih je do leta 1945 napisal predvojni krščanski socialist akad. prof. dr. Bogo Grafenauer (*Slovensko narodno vprašanje in slovenski narodni položaj*).

Za Janka Prunka je značilno, da ob znanstvenem delu pozorno spremlja tudi tekoče družbeno in politično dogajanje. Konec osemdesetih let je bil plod tega zanimanja zbornik intervjujev, ki jih je objavil z vodilnimi ideologi in politikami starih in novih političnih strank ter predsednikom Predsedstva RS in slovenskim članom Predsedstva SFRJ Milanom Kučanom in dr. Janezom Drnovškom (*Nova slovenska samozavest: pogovori s slovenskimi političnimi prvaki*, 1990). V naslednjih letih je objavil še več knjig. Leta 1992 je izšel *Slovenski narodni vzpon: narodna politika (1768–1992)*, leto kasneje je v soavtorstvu z Branimirjem Nešovićem objavil prvi slovenski postsocialistični in postjugoslovanski učbenik za zgodovino 20. stoletja *20. stoletje: zgodovina za 8. razred osnovne šole*, leta 1994 je sledila *A brief history of Slovenia: historical background of the Republic of Slovenia* (1994–2008 je izšla tudi v italijanskem, nemškem, slovenskem in finskem jeziku) in v tem letu je presenetil še kot soavtor odličnega *Vodnika po slovenskih vinorodnih okoliših*. Leta 1995 je sodeloval pri pripravi sintetičnega pregleda *Ključne značilnosti slovenske politike v letih 1929–1955*, ki ga je za potrebe Državnega zbora RS pripravila skupina zgodovinarjev, leta 1996 pa je skupaj z Martinom Ivaničem pripravil *Osamosvojitve Slovenije: s kratkim orisom slovenske zgodovine*.

Če se zadržimo na monografski ravni Prunkovega raziskovalnega dela, nas čaka še navedba vrste problemsko širokih zgodovinopisnih in politoloških študij. Že leta 2003 je za Zentrum für Europäische Integrationsforschung Univerze Friedricha Wilhelma v Bonnu pripravil krajšo študijo *Die rationalistische Zivilisation – zasnovo svojih kasnejših velikih del Racionalistična civilizacija: 1776–2000* (2008) in *Zgodovina Evrope v dobi racionalistične civilizacije 1775–2015* (2015). Leto kasneje je objavil *Zgodovino ideoloških spopadov med vojnama*, sledili sta *Parlamentarna izkušnja Slovencev* (soavtorici Cirila Toplak, Marjetka Hočevar, 2005, 2006), v kateri so predstavili slovensko parlamentarno dejavnost od leta 1848 do 2000 oziroma 2004, in nato *Racionalistična civilizacija 1776–2000*. Slednjo je nadgradil s svojim drugim monumentalnim delom – *Zgodovina Evrope v dobi racionalistične civilizacije*. Ti, v slovenskem zgodovinopisju edinstveni deli, razkrivata avtorjevo duhovno in kulturno razsežnost, vpeto v izjemno široko zgodovinsko, politološko, sociološko, filozofsko, kulturno, umetnostno, antropološko in etičnomoralno vedenjsko obzorje, v katerem razjasnjuje zgodovinsko izoblikovanje moderne evropske družbe. Po našem prepričanju pomenita enega od ključnih kvalitativnih označevalcev slovenske zgodovinopisne misli. Na svoji knjižni polici bi ju moral imeti vsak, ki ga zanima domišljen in celovito podprt pogled na zadnjih 250 let evropske zgodovine. Če na tem mestu označimo Prunkovo razumevanje racionalizma, le-to izhaja iz Kantove kritike racionalizma ob koncu 18. stoletja. Kant je ob njega postavil transcendentno etiko, ki more uravnavati človekovo ravnanje in pustil transcendentno sfero veri. Za *Zgodovino Evrope v dobi racionalistične civilizacije* je leta 2016 upravičeno prejel *Zoisovo nagrado*.

Med obema zaobjemoma evropske zgodovine se je Janko Prunk ponovno posvetil tudi slovenski. Skupaj z Marjetko (Hočevar) Rangus je predstavil stoletje slovenskega političnostrankarskega razvoja 1890–1990 (*Sto let življenja slovenskih političnih strank 1890–1990*, 2014), to je od začetka večstrankarskega političnega

življenja na Slovenskem do njegovega ponovnega pojava po izteku socialističnega političnega monizma leta 1990. Ves čas svojega znanstvenega dela pa je sodeloval na vseh pomembnih zgodovinskih znanstvenih simpozijih doma in v tujini, ob tem objavljaj tudi v tuji znanstveni periodiki in vseskozi v domači, ter sodeloval pri leksikografskih, kronoloških in enciklopedičnih delih o obči in slovenski zgodovini. Lani je k njenemu poznavanju prispeval novo delo *Zgodovina slovenske politične misli*, v kateri je povezal in dopolnil svoja poglobljanja v novejšo narodno zgodovino in predstavil raznovrstne slovenske politične poti od pomladi narodov leta 1848 do sprejetja Ustave Republike Slovenije leta 1991.

Za Prunkovo znanstvenoraziskovalno pot je bilo pomembno izpopolnjevanje v tujini. Leta 1969 se je študijsko izpopolnjeval v Leipzigu, 1973 na Institut für europäische Geschichte v Mainzu in 1978 v École de hautes études en sciences sociales in na Institut Maurice Thores v Parizu. V študijskih letih 1984–1985 in 1994–1995 je bil kot Humboldtov štipendist gostujoči profesor na Univerzi v Freiburgu, kot gostujoči profesor pa je v letih 1988–1989 predaval tudi na Univerzi v Kölnu. Leta 1995 se je posebej posvetil pedagoškemu delu. Z inštituta je odšel na FDV, kjer so ga že leta 1988 izvolili so rednega profesorja. Na fakulteti je do upokojitve leta 2012 predaval občo zgodovino in zgodovino politične misli. Dejaven je bil tudi kot mentor pri diplomskih, magistrskih in doktorskih delih. V priznanje njegovemu pedagoškemu delu mu je Univerza v Ljubljani leta 2014 podelila naziv zaslužnega profesorja.

Živo zanimanje za aktualna družbena in politična vprašanja je Janka Prunka vodilo tudi v politiko. V letih 1992–1993 je bil minister za Slovence po svetu in narodnostne manjšine v Sloveniji v prvi Drnovškovi vladi. Leta 1999 je postal Ambasador znanosti Republike Slovenije, vrsto let pa je deloval v krščanskosocialističnem društvu 2000 in v uredniškem svetu društvene revije *Revija 2000*. Sodeloval je tudi z Uradom Vlade Republike Slovenije za informiranje in za njegove potrebe pripravil pregled slovenskega zgodovinskega razvoja, ki so ga vključili v publikacijo *Dejstva o Sloveniji* (poslovenjeni naslov); publikacija je v letih 2007–2011 izšla v španskem, angleškem, francoskem in nemškem jeziku.

Pri tako živem in išočem duhu, ki vodi Janka Prunka, nas ne more presenetiti, da je svojo ustvarjalno silo izrazil tudi na literarnem področju. Leta 2021 je objavil roman – *Iskanje pristana*, s katerim je storil tisto, kar le izjemoma priključijo poznavalce posameznih zgodovinskih obdobj in njihove idejne podobe. Ob celotnem korpusu opravljenih raziskav se je odločil še za literarno preslikavo svojega razumevanja obdobja in ljudi, ki so ga kot zgodovinarja opazno zaznamovali: krščanskih socialistov v idejnem in političnem zgoščevanju časa pred drugo svetovno vojno na Slovenskem in v prvih letih njenega poteka. Pred ta duhovni, čustveni in umetniški izziv ga je postavil navdih za izris osebnega videnja posameznikovih eksistencialnih preizkušenj, ki mu jih nameni prelomno zgodovinsko dogajanje. Roman temelji v avtorjevem personalističnem prepričanju v družbeno ureditev, ki osebo kot moralni subjekt, absolutno spoštuje.

Janko Prunk je mnogo prispeval k slovenskemu zgodovinopisju in družboslovni misli. S svojo raziskovalno zavezanostjo že dolga leta širi spoznavni prostor

naše vede in razjasnjuje zgodovinsko pogojenost bivanjskega položaja današnjega slovenskega človeka. V to ga vodijo intelektualna prodornost, velika strokovna razgledanost in volja po sprejemanju vsakovrstnih izzivov, ki se prikazujejo na njegovem miselnem polju. V zavesti o teh duhovnih dobrinah mu iskreno čestitamo za njegovih jubilejnih osemdeset let in želimo nadaljnji snovateljski pogled v prihodnost!

Jurij Perovšek

Salvator Žitko – osemdesetletnik

V trenutku, ko je ta zapis nastal, je Salvator Žitko postal že enainosemdesetletnik, kmalu po njegovi objavi bo že dvainosemdesetletnik. Naj zapis, posvečen osemdesetletniku, nikogar ne zavede: jubilant je oseba živahnega duha, pronicljivih idej, odprtega uma in vitalne držje, zato si njegovega jubileja še zdaleč ne upam opredeliti za visokega. Tudi ne gre za poklon jubilantovemu minulemu delu, kajti Salvator nam s svojimi objavami in s vpetostjo v številne kulturne, založniške, prosvetne in druge dejavnosti vedno znova dokazuje, da sta njegov temeljni opus in njegov temeljni prispevek k znanosti, kulturi, domoznanstvu in prosveti še zmeraj v nastajanju. Prodornost njegove misli, dovzetnost za nova spoznanja in zmožnost iskanja inovativnih poti do njih so še zmeraj odlike, ki jih je pri jubilantu nemogoče prezreti. Tudi njegov občudovanja vreden zanos je neizgledno enak kot je bil v letih, ko sem ga kot študent občudoval v vlogi prodornega in pogumnega direktorja Pokrajinskega muzeja Koper, ali pozneje, ko je kot zgodovinar postal dejaven član akademske skupnosti. Salvator je nepogrešljiv mentor, svetovalec in kritik, brez njegove pomoči in podpore je kakršnokoli delo na področju zgodovine, umetnostne zgodovine, kulture, prosvete, društvenega dela na Primorskem izjemno težko početi.

Salvator Žitko, rojen leta 1942 v Metliki, se je kmalu vrnil v okolje svojih prednikov, maturiral je na gimnaziji v Kopru. Po študiju zgodovine in umetnostne zgodovine na Filozofski fakulteti v Ljubljani, je leta 1966 svoje službovanje začel v Mestnem arhivu Koper, nadaljeval ga je kot profesor zgodovine, umetnostne zgodovine in estetske vzgoje na Gimnaziji Koper. Po letu 1977 se je zaposlil v Pokrajinskem muzeju v Kopru, ravnateljaval mu je do leta 2004. Po letu 2006, ko je bil izvoljen v naziv asistenta za zgodovino, se je začelo njegovo sodelovanje z Univerzo na Primorskem. Opravljal je pedagoško delo v okviru predmeta Zgodovina in etnologija Istre. Po tem, ko je leta 2014 postal doktor znanosti, je bil na Univerzi na Primorskem izvoljen v naziv docenta za področje zgodovine, dodeljen mu je bil tudi znanstveni naziv znanstvenega sodelavca.

Že za časa svojega službovanja na Gimnaziji v Kopru se je ukvarjal z raziskovanjem istrske lokalne zgodovine, za časa službovanja v Pokrajinskem

muzeju v Kopru pa je njegov opus že zrasel do mere, da je bilo mogoče jubilanta spoznati za enega vodilnih povojnih zgodovinarjev Primorske in zlasti Kopra na področju družbene, gospodarske in politične zgodovine v času od zgodnjega novega veka do 20. stoletja. Njegovi prispevki v periodiki načenjajo teme iz koprskе urbane in kulturne zgodovine, odstirajo nam pogled na koprski mestni areal v zgodnjem novem veku, kot je bil upodobljen na karti Giacoma Fina iz leta 1619, na tedanje koprsko in istrsko kulturno življenje in še posebej na delovanje koprskih akademij, kakor tudi na kulturno in umetnostnozgodovinsko zapuščino v Istri, sploh v Kopru v obdobju baroka. Ukvarja se tudi z regionalno versko zgodovino, z reformacijo v Istri, z glagoljaškim samostanom sv. Gregorja v Kopru in s tržaško-koprsko škofijo v 19. stoletju. Posveča se tudi vprašanju ustroja regionalne oblasti v času po razpadu Beneške republike, kakor tudi nacionalnemu vprašanju v Istri v 19. in 20. stoletju, še posebej antagonizmom in razvoju narodne zavesti pri tržaških in istrskih Slovencih. Med njegovimi številnimi monografskimi deli velja izpostaviti znanstveno monografijo *Avstrijsko Primorje v vrtincu nacionalnih, političnih in ideoloških nasprotij v času ustavne dobe (1861-1914)*, ki je izšla leta 2016. V njej je temeljito analiziral narodne, politične in ideološke konfrontacije v Avstrijskem primorju v drugi polovici 19. stoletja v kontekstu procesa nastajanja evropskih narodov in nacionalizmov. V knjigi *Beneški Koper : izseki iz zgodovinske dediščine*, ki je izšla leta 2019, je jubilant sistematično povzel znanje o urbanem prostoru zgodnjenovoveškega Kopra in ureditvi prprostora v njegovi okolici, kot si ga je mogoče pridobiti s temeljito analizo risb in kartografskega gradiva, hranjenega predvsem v Državnem arhivu v Benetkah. Monografija je rezultat dolgoletnega ukvarjanja s tovrstnim gradivom in uspešnega sodelovanja z institucijo, ki ga hrani.

Kljub obsežnosti njegovega historiografskega opusa predstavlja le-ta kanček vsega, za kar so Salvatorju na Primorskem zelo hvaležni. Je avtor in soavtor številnih odmevnih razstav, sploh za časa službovanja v Pokrajinskem muzeju v Kopru. Razstave so bile posvečene temam iz zgodovine in kulture Istre in Kopra, kot njenega nekdanjega političnega, družbenega in kulturnega središča. Salvator je neutruden promotor istrske zgodovine, domoznanstva, kulture in umetnosti. Tako je v letih 1977 do 1984 sodeloval pri oblikovanju in izdajanju *Zbornika za humanistične, družboslovne in naravoslovne raziskave »Slovensko morje in zaledje«* pri Založbi Lipa Koper. Leta 1989 je bil izvoljen za predsednika Zgodovinskega društva za južno Primorsko, to funkcijo opravlja še danes. Od leta 1991 je tudi odgovorni urednik revije *Annales* ter član izdajateljskega sveta revije *Acta Histriae* in Knjižnice Annales. Na Primorskem posebej cenijo njegovo zavezanost in predanost ohranjanju in vrednotenju umetnostne dediščine, kakor tudi spoštovanje večjezične ter večetnične kulture na območju Istre. Jubilant je od leta 1999 zunanji član Akademije dei Concordi v Rovigu (Italija). Kot ravnatelj muzeja je bil član Izvršnega odbora Društva muzealcev Slovenije (1988-1992), član Ekspertne skupine za muzeje in galerije pri Ministrstvu za kulturo (1996-2000) in član Nacionalnega sveta za kulturo pri Vladi RS (2002-2003). Leta 2005 je bil s sklepom Vlade Republike Slovenije imenovan za člana slovenskega dela Slovensko-hrvaške zgodovinske komisije. V letih od 2015 do 2020 je bil član odbora za valorizacijo

beneške dediščine v Istri in Dalmaciji (Comitato permanente per la valorizzazione del patrimonio Veneto nell'Istria e Dalmazia).

Jubilant je za svoj opus in zasluge prejel številna pomembna priznanja. Leta 2019 je prejel Častno priznanje Izidorja Cankarja »za temeljni doprinos k preučevanju kulturne dediščine Slovenske Istre«. Poznavajoč njegovo privrženost mestu, v katerem deluje in kateremu posveča skoraj vse svoje znanje, mu je med vsemi gotovo na prvem mestu leta 2021 podeljen naziv častnega občana Mestne občine Koper.

Dragi Salvator, hvala za vse nasvete, podporo in pomoč pri raziskovanju Kopra v poznem srednjem veku. Pri centru ICCHS na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani se veselimo našega nadaljnjega sodelovanja.

Dušan Mlacović

Prof. dr. Metod Benedik – osemdesetletnik

Konec julija 2023 je v kapucinskem samostanu na Bregu nad Celjem novo desetletje začel prof. dr. Metod Benedik, cerkveni zgodovinar, zavzet raziskovalec, dolgoletni učitelj na Teološki fakulteti in zaslužni profesor Univerze v Ljubljani.

Prof. dr. Metod Benedik (roj. 30. julija 1943, Kranj – Stražišče) je po diplomu na Teološki fakulteti v Ljubljani (1968) študij nadaljeval na Fakulteti za cerkveno zgodovino univerze Gregoriana v Rimu (1969–73) in tam dosegel naslov doktorja cerkvene zgodovine (1973). V Rimu je izšla skrajšana oblika njegove disertacije *Die Kapuziner in Slowenien 1600–1750. Die Bedeutung und die Richtlinien der Kapuzinerpredigt in der steirischen Provinz*. Dogajanju v Cerkvi v času reformacije in po njej ter umeščanju novega reda kapucinov v potridentske prenovitvene načrte (koncil v Tridentu se je končal leta 1563) je namenil v nadaljevanju največ svoje pozornosti.

Že leta 1973 se je vrnil v Ljubljano postal honorarni predavatelj predmeta Zgodovina Cerkve na Teološki fakulteti v Ljubljani. Nasledil je dolgoletnega učitelja na isti fakulteti dr. Maksa Miklavčiča (1900–1971) in začasnega suplenta dr. Franca Perka (1929–2008). Dr. Benedik je bil izvoljen v naziv docenta (1976), izrednega (1985) in rednega profesorja (1990). Vsi študentje teologije, ki so se na ljubljansko Teološko fakulteto vpisali med letoma 1973 in 2012 so bili njegovi študentje. Predaval je redne predmete s področja zgodovine Cerkve, ki so bili vključeni v več študijskih programov, in nudil izbirne predmete z izbranimi in zanimivimi temami. Pripravil je več univerzitetnih učbenikov in priročnikov. Zgovoren pokazatelj njegovega pedagoškega dela so bila mentorstva pri številnih diplomskih delih (mentor pri 66 delih, komentor pri 8), 5 magistrskih delih in 4 disertacijah (pri 3 še komentor). Več mandatov je bil prodekan fakultete in dva mandata njen dekan (1990–94). Poleg rednega pedagoškega dela je bil aktiven v delovnih telesih fakultete (znanstveni svet, senat, akademski zbor, razne komisije) in po letu 1992 tudi Univerze v Ljubljani (senata, habilitacijske komisije) in pri razgibanem znanstveno-raziskovalnem delu. Univerza v Ljubljani mu je leta 2001 podelila zlato plaketo, leta 2013 pa še naslov zaslužnega profesorja.

Prof. Benedik je bil na Teološki fakulteti od leta 1973 do 2009 predstojnik Katedre za zgodovino Cerkev in Inštituta za zgodovino Cerkev (od 1990 do 2009). Najprej je bil odgovorni urednik publikacije Inštituta *Acta Ecclesiastica Sloveniae* (AES) (od 1990) in nato še njen glavni urednik (med letoma 1994 in 2008). Leta 2008 je izšel 30. letnik. Poskrbel je, da je v tej zbirki izšla vrsta pomembnih dokumentov za zgodovino Cerkev na Slovenskem. V več zvezkih, ki so obravnavali različne tematike, je prispeval svoj delež. Dolga leta je bil član uredniškega odbora *Bogoslovnega vestnika* in uredil vrsto monografij (za mnoge med njimi je prispeval uvodno besedo). Skupaj s sodelavci je izvedel vse postopke, da je bila ob podpori vodstva Univerze v Ljubljani leta 1992 Teološka fakulteta ponovno sprejeta med njene članice. V 38. letniku AES je predstavil svojo izkušnjo dogajanja okoli vključevanja fakultete v Univerzo.

Svojo raziskovalno pozornost je namenjal predvsem problemom cerkvene zgodovine poznega srednjega veka in začetka novega veka. Zanimala ga je zgodovina redovništva, med temi zlasti kapucinskega reda na Slovenskem, kateremu tudi sam pripada, in obdobju katoliške prenove. Skupaj s p. Angelom Kraljem sta leta 1994 pripravila za objavo najpomembnejše vire o zgodovini kapucinov na Slovenskem, to je o nekdanji štajerski provinci (AES. 16). Kot voditelj kapucinske skupnosti v Škofji Loki (1985–1991, 1999–2008) in nato v Celju je poskrbel za ureditev knjižnic in drugih prostorov ter za seznanjanje javnosti z bogastvom obeh ustanov. Leta 2008 je izšla monografija *Kapucinski samostan s cerkvijo sv. Ane Škofja Loka*, ob štiristoletnici cerkve leta 2015 pa še *Kapucinski samostan s cerkvijo sv. Cecilije Celje*. Čas delovanja v Škofji Loki mu je bil poseben izziv za raziskovanje zgodovinskega prispevka p. Romualda Marušiča (1676–1748), uglednega kapucinskega pridigarja štajersko-ilirske province in njegovega izvirnega dela *Škofjeloški pasijon*, najstarejšega ohranjenega dramskega besedila v slovenščini (napisano je bilo v letu 1721). Uredil je starejši del gradiva (v njem je tudi 21 inkunabul in izvirni zapis pasijona) in nato še novi del. Poskrbel je za novo postavitev knjižnice in stalne razstave o škofjeloškem pasijonu. S Slovensko akademijo znanosti in umetnosti je sodeloval pri faksimilirani izdaji zbirke pridig *Sacrum promptuarium* Janeza Svetokriškega leta 1998. Prof. Benedik je bil med pobudniki ponovne oživitve pasijonske procesije in uprizoritve pasijona, po letu 1999 pa je sodeloval z režiserji in igralci pri vseh uprizoritvah. Ko so načrtovali izvirno postavitev pasijona ob njegovi tristoletnici, jim je to preprečila pandemija covida-19.

Ob jubileju 550-letnice ljubljanske (nad)škofije je pripravil oris zgodovine njenih župnij *Mati mnogih cerkva: župnije ljubljanske nadškofije v sliki in besedi* ter priredil šmarnično branje, ki ga je ob jubileju petdeset let pred tem zastavil prof. Maks Miklavčič *Škofja pod Marijinim varstvom. Šmarnice ob 550-letnici ljubljanske (nad)škofije*.

Pripravil je več krajših del, ki jih lahko gledamo kot na prispevke za krajevno zgodovino. V to sodita kratka zgodovina in oris božje poti na Brezjah (1977) ter oris župnije Bohinjska Bela 1876–1976 (1976). Obsežnejši sta monografija ob 600-letnici župnije Kranjska gora (1990) in ob tisočletnici župnije Šmartin pri

Kranju (2002); obe je pripravil skupaj s svojim starejšim bratom Markom. Med splošnimi cerkvenimi temami je pozornost namenil obhajanju svetih let (*Sveto leto od Bonifacija VIII. do Janeza Pavla II.*, 2001) in prvemu leksikonu papežev v slovenskem jeziku (*Papeži od Petra do Janeza Pavla II.*), ki je doživela dve izdaji (1989, 1996). Kot zavzet član kapucinskega reda in nosilec vrste odgovornosti v tej skupnosti je cenil vrednost in pomen pridigarske dejavnosti v delovanju skupnosti in vsakodnevnega cerkvenega utripa. S tega področja je pripravil prevod knjige *Misli za vsak dan* (1970) in zbirko duhovnih tem kot pripomočka za pridigarje in osebno razmišljanje *Gospodov dan z Besedo* (2005).

V mednarodnem prostoru je prof. Benedik predstavljal prispevek slovenskih protestantskih avtorjev, ugledne osebnosti iz slovenske narodne in cerkvene zgodovine in monografska vprašanja slovenskega kulturnega in cerkvenega prostora. Je član Mednarodne mariološke akademije, Evropskega središča za študij meniških redov in kongregacij in Združenja učiteljev zgodovine Cerkve v nemškem govornem področju. Razvil je tesno sodelovanje s teološkimi fakultetami v Avstriji in Nemčiji, kjer je bil pogost predavatelj, poročevalec v habilitacijskih postopkih in član raznih delovnih teles.

Da bi poznanje cerkvene zgodovine vstopalo v najširše plasti bralcev in pri tem pomagalo pri popularizaciji zgodovinskega védenja, je bil sodelavec številnih strokovnih in poljudnih glasil, radijskih in televizijskih postaj, diskutant na okroglih mizah in odprtih interdisciplinarnih forumih. Uredil je dva pregleda cerkvene zgodovine na Slovenskem: *Zgodovina Cerkve na Slovenskem* (1991) in *Cerkev na Slovenskem v 20. stoletju* (2002). Leta 2016 je pri Celjski Mohorjevi družbi izšla obsežna monografija in kar neke vrste povzetek njegovega dela *Krščanstvo na Slovenskem v luči virov*.

Bil je voditelj treh projektov: Od reforme do jožefinskih reform (1993–96), Dejavnost ljubljanskega škofa Tomaža Hrena (1996–2001) in Cerkev in država na Slovenskem od sredine 19. stoletja do druge svetovne vojne (2001–04). Poskrbel je, da so bili rezultati raziskovalnih projektov prezentirani v javnosti.

Zaradi njegovega zavzemanja za ureditev in raziskovanje kapucinske knjižnice v Škofji Loki, njene vključitve v knjižnični sistem in omogočanja dostopnosti raziskovalcem ter širši javnosti, zaradi česar je postala zgled sodobno urejene historične knjižne zbirke je Narodna in univerzitetna knjižnica Ljubljana prof. Benediku podelila Trubarjevo priznanje za leto 2023.

Prof. Benedik je bil med voditelji in organizatorji delovanja Slovenske teološke akademije v Rimu, ki je od leta 1981 do 2008 pripravljala odmevne mednarodne simpozije in izdajala zbornike po skupnim naslovom *Simpoziji v Rimu* (od 1983 do 2009). V zadnjem zvezku zbirke so bili objavljeni prispevki o Primožu Trubarju. V temeljih je bil načrtan tudi naslednji posvet o lavantinskem škofu Jakobu Stepišniku, a so višje sile preprečile izvedbo. Objavil je 10 znanstvenih in strokovnih monografij, 26 izvirnih znanstvenih razprav, 11 preglednih znanstvenih razprav in prispeval poglavja za več kot 40 znanstvenih in strokovnih monografij. Sodeloval je na več kot 40 znanstvenih srečanjih, večji del v mednarodnem prostoru.

Za prof. dr. Metoda Benedika je značilna velika predanost pedagoškemu delu in ustanovi, na kateri je deloval skoraj štiri desetletja, pozornost do kolegov in do študentov, zavzetost za iskanje zgodovinske resnice in za afirmacijo cerkvene zgodovine v slovenskem prostoru. Ob jubileju mu želimo trdnega zdravja in še veliko ustvarjalnih moči, da bo še naprej odkrival korenine naše narodne in religiozne preteklosti ter s svojimi izvirnimi in pronicljivimi uvidi pomagal graditi prihodnost.

Bogdan Kolar

V spomin

Ana Benedetič (29. 7. 1930 – 4. 12. 2023)

4. decembra 2023 je umrla dr. Ana Benedetič, ustanoviteljica in dolgoletna vodja Arhivsko muzejske službe Univerze v Ljubljani.

Rojena je bila v Ljubljani, v delavski družini, staršema, ki sta po prvi svetovni vojni pred fašističnim nasiljem pribežala v Ljubljano. Po maturi, leta 1950 na VI. državni gimnaziji, se je vpisala na Filozofsko fakulteto, kjer je leta 1956 diplomirala na oddelku za zgodovino.

Tu je leta 1996 tudi opravila rigoroz in zagovarjala doktorsko disertacijo z naslovom *Prizadevanja za ustanovitev slovenske univerze po letu 1898*.

Po diplomi je poučevala zgodovino na gimnaziji v Postojni, leta 1959 pa se je vrnila v Ljubljano, kjer se je zaposlila kot učiteljica na osemletki. Najprej na šoli Valentina Vodnika v Zgornji Šiški, kasneje pa je delovala na Osnovni šoli Poljane in opravila strokovni izpit za naziv profesor srednje šole.

Od leta 1964 je bila zaposlena kot kustosinja v oddelku za novejšo zgodovino v Gorenjskem muzeju v Kranju in opravila strokovni izpit za naziv kustosa za zgodovino. V štirih letih delovanja v Kranju je pripravila enajst razstav, od tega deset samostojnih in objavila številne strokovne in znanstvene razprave. Predmet njenega preučevanja je bilo narodnoosvobodilno gibanje na Gorenjskem in Koroškem, nemška koncentracijska taborišča, partizanske tehnike in tiskarne, pa tudi odmevi oktobrske revolucije in prve svetovne vojne na Gorenjskem, povojni razvoj občine Kranj in druge teme iz preteklosti Gorenjske.

Njeno delo na Gorenjskem ni ostalo neopaženo v Ljubljani. Leta 1968, ob pripravah na petdesetletnico delovanja prve slovenske univerze, je na prošnjo tedanjega univerzitetnega vodstva in prof. dr. Frana Zwittera, prišla na Univerzo v Ljubljani, kjer je pripravila jubilejno razstavo in sodelovala pri jubilejni publikaciji. Zbiranje arhivskega in muzejskega gradiva za petdesetletnico je bilo povod za ustanovitev Arhivsko muzejske službe Univerze v Ljubljani, ki jo je vodila do upokojitve leta 1996.

Na novo delovno mesto je prišla v najbolj ustvarjalnem življenjskem obdobju. Prekaljena s šolsko prakso in že vpeljana v muzejsko znanstveno in raziskovalno delo se je soočila z novim delovnim področjem – arhivistiko.

Arhivsko muzejsko službo Univerze v Ljubljani je po zgledu sorodnih ustanov na evropskih univerzah zasnovala kot kompleksno dejavnost s tremi delovnimi enotami: arhivski oddelek, muzejski oddelek in priročna knjižnica z dokumentacijo. Po raznih zasilnih prostorih je evidentirala arhivsko gradivo ljubljanske univerze in njenih ustanovnih članic, ga prevzemala v osrednje skladišče v Deželnem dvorcu, ga urejala in popisovala. Na muzejskem področju je bila njena dejavnost usmerjena v zbiranje in dokumentiranje premične kulturne dediščine z visokošolsko tematiko. V okviru službe je zasnovala priročno strokovno knjižnico, fototeko in časopisno dokumentacijo.

Tudi na Univerzi je nadaljevala z razstavno dejavnostjo. Razstavi ob petdesetletnici Univerze so sledile še razstave: Univerza v Ljubljani in 40 let KPS (1977), Univerza v Ljubljani 1919 – 1930 (1992), Univerza v Ljubljani 1919 – 1945 (1993), 50 let Ekonomske fakultete v Ljubljani (1996) in Dr. Mihajlo Rostohar (1996). Pripravila je tudi več samostojnih publikacij o zgodovini ljubljanske univerze: Pot do slovenske univerze (1981), Slovenski študenti v boju za narodno in socialno osvoboditev 1919 – 1941 (1987), Slovenski študenti in Univerza 1941 – 1945 (1999), Poti do univerze (1999), Deželni dvorec v Ljubljani 1902 – 2002 (2002), in objavila številne razstavne kataloge. Oktobra 1991. leta je na zborovanju srednjeevropskih univerzitetnih arhivov na temo »Arhivpraxis und Historische Forschung« sodelovala z referatom »Einige spezielle Probleme des Archivgutes der Universität Laibach«. Svoje izsledke o zgodovini ljubljanske univerze in visokega šolstva v Ljubljani je javnosti predstavila tudi v več radijskih oddajah na Radiu Ljubljana, v letu 1995 pa je o zgodovini visokega šolstva spregovorila tudi na Radiu Trst.

Ob zanimanju za dejstva, ki so pripeljala do ustanovitve Univerze v Ljubljani ter preučevanju njenega nadaljnjega razvoja, so jo posebej pritegnile usode posameznikov. Preučevala je vloge Mihajla Rostoharja, Ivana Hribarja in Danila Majarona v prizadevanjih za ustanovitev slovenske univerze. Pritegnila sta jo Franc Munda s svojim poslednjim volilom študentom in dr. Ivan Oražem, ki je svoje premoženje zapustil Medicinski fakulteti. Z velikim veseljem se je pridružila preučevanju prvih doktoric znanosti v svetu, ki ga je spodbudila Mednarodna rektorske konference (CRE), ter javnosti predstavila prvo doktorico, ki je bila promovirana na ljubljanski univerzi, dr. Ano Mayer Kansky.

Vedno jo je zanimala tudi lokalna zgodovina. Prispevke o preteklosti Šentvida in Šiške, kjer je bila rojena in je živela, je objavljala v lokalnih glasilih. Večino življenja je preživela v vili Gustava Tönniesa, kar jo je usmerilo k preučevanju ustanovitelja ene izmed najbolj podjetnih rodbin na Slovenskem. Navezala je stike s Slovensko-švedskim društvom, kar je privedlo do evidentiranja arhivskega gradiva o tej pomembni družini, v katerem sodelujejo številni arhivi in muzeji iz Slovenije, sosednjih držav ter Bosne in Hercegovine.

Za svoje delo je bila večkrat nagrajena. Leta 1972 je za sodelovanje pri moderni muzeološki postavitvi gradiva v Gorenjskem muzeju v Kranju dobila

Prešernovo nagrado gorenjskih občin. Leta 1988 je prejela nagrado Dneva vstaje slovenskega naroda za zbornik Slovenski študentje v boju za narodno in socialno osvoboditev 1919–1941. Leta 2000 jo je glavni odbor ZZB NOB Slovenije nagradil z zlato plaketo za zbornik fotografij z naslovom »Slovenski študenti in univerza 1941–1945. Istega leta je za delo na področju preučevanja zgodovine slovenskega visokega šolstva prejela plaketo mesta Ljubljane.

Dr. Ana Benedetič je na Univerzi v Ljubljani pustila neizbrisno sled in ostaja v njenem zgodovinskem spominu.

Tatjana Dekleva

Miloš Fon

(3. 10. 1980 – 11. 7. 2023)

11. julija 2023 se je poslovil doktor zgodovinskih znanosti Miloš Fon.

Diplomiral je leta 2006, v letih od 2008 do 2011 je bil mladi raziskovalec na katedri za zgodovino starega veka na Oddelku za zgodovino Filozofske Fakultete Univerze v Ljubljani ter dosegel po neposrednem prehodu na doktorski študij leta 2016 doktorat znanosti iz zgodovinskih ved. Kot študent je bil zelo prizadeven. Za diplomsko nalogo z naslovom *Bizantinci v Istri v 6. stoletju* je prejel študentsko Prešernovo nagrado. Pri zahtevnem magistrskem študiju je dosegal praviloma odlične ali zelo visoke ocene, kar velja tudi za zelo zahteven izpit iz rimskega prava, ki ga je opravil na Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani. Z veliko vnemo se je posvetil študiju latinščine in grščine na oddelku za klasično filologijo, pri katerem je tudi dobro napredoval. Pri svojem raziskovalnem delu se je posvetil zgodovini severnega jadranskega prostora z zaledjem v obdobju pozne antike (zlasti 5. in 6. stoletje), deloma pa tudi zgodnjega srednjega veka (7. in 8. stoletje). Rezultat njegovih raziskav je disertacija z naslovom *Bizantinci na severnem Jadranu in v jugovzhodnem alpskem prostoru od 6. do 8. stoletja*. (Ljubljana 2015, 293 str.).

Ker sem pokojnega poznal od njegovih študentskih let, lahko navedem značajske odlike: osebna skromnost, priljudnost, pripravljenost na pomoč. Pri raziskovalnem delu, ki je temeljilo večinoma na analitičnem branju zahtevnih besedil v latinskem in grškem jeziku, je bil razmišljajoč bralec, oster opazovalec jezikovnih in vsebinskih nians. Zelo so ga zanimali naravni pojavi, zlasti katastrofe, ki so vplivale na zgodovinske dogodke, za kar je imel ravno v zgodovini skorajda »apokaliptičnega« šestega stoletja številne primere. Mnogo prezgodaj je podlegel neozdravljivi bolezni. Pogrešali ga bomo.

Rajko Bratož

Kongresi in simpoziji

Poletna šola Okoljska zgodovina in historična ekologija Dinarskega krasa

Ljubljana, 25.–30. september 2023

Med 25. in 30. septembrom 2023 je na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani potekala poletna šola z naslovom “Environmental History and Historical Ecology of the Dinaric Karst.” Organizirali so jo Oddelek za zgodovino FF UL in raziskovalni program Slovenska zgodovina (dr. Žiga Zwitter), Oddelek za geografijo FF UL in program Trajnostni regionalni razvoj Slovenije (dr. Tajan Trobec) ter Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU in program Geografija Slovenije (dr. Matija Zorn), v sodelovanju s številnimi ustanovami, med drugim z Zvezo zgodovinskih društev Slovenije, z regijo Hrvaška-Srbija-Slovenija v Evropskem okoljskozgodovinskem združenju, z Oddelkom za zgodovino ter Okoljskozgodovinskim laboratorijem Centra za primerjalne zgodovinske in interkulturne raziskave Filozofske fakultete Univerze v Zagrebu, z Društvom za hrvaško ekonomsko in okoljsko zgodovino in z Inštitutom za raziskovanje krasa ZRC SAZU.

Poletne šole se je udeležilo 21 študentk in študentov magistrskega in doktorskega študija antropologije, biologije, geografije, interdisciplinarne okoljske humanistike, limnologije, matematičnega modeliranja, okoljske geologije in zgodovine iz Avstrije, Bolgarije, Bosne in Hercegovine, Črne gore, Hrvaške, Poljske, Peruja ter Slovenije, ki smo spoznavali zgodovino okoljskih razmer in sprememb, zgodovino interakcij med človekom in okoljem ter zadevne raziskovalne metodologije. Šolo so sestavljali predavanja z diskusijami (37 ur, 14 predavateljev z Univerz v Ljubljani, Mariboru, Zadru in Zagrebu, z Geološkega zavoda Slovenije, Instituta Jožef Stefan, z ZRC SAZU in iz Arhiva Republike Slovenije), interdisciplinarno skupinsko delo in trije dnevi terenskih ogledov.

Prvi dan smo poslušali predavanja in razprave o geomorfologiji dinarskega krasa, vegetaciji severnega Dinarskega krasa, spreminjajočih se podnebnih razmerah, pretočnih trendih in posledični poplavni nevarnosti, spremembah v gladini vzhodnega Jadrana ter o jamski sigi kot viru za pretekle podnebne razmere. Spoznali smo tudi delovanje Evropskega združenja za okoljsko zgodovino. Na obisku Zemljepisnega muzeja so bili stari zemljevidi predstavljeni kot pomemben vir za za okoljskozgodovinske raziskave.

Drugi dan so sodelavci Inštituta za arheologijo ZRC SAZU predstavili rezultate svojih palinoloških raziskav na severozahodu Dinarskega krasa in preučevanj fosilov malih sesalcev kot vira za holocensko ter pozno pleistocensko okolje. Sledilo je predavanje o temeljnih prelomih v zgodovini kulturne pokrajine Krasa od bronaste dobe do 19. stoletja. Nato smo v Arhivu Republike Slovenije prisluhnili predavanju o uporabi arhivskega gradiva v okoljski zgodovini, s poudarkom na historični kri-

tični metodi. Sledila so predavanja na temo okoljske zgodovine Dinarskega krasa današnje Hrvaške: o razumevanju vpliva zgodovinskih dogodkov in procesov, kot so krčenje in (p)ogozdovanje ter s tem povezane spremembe požarne ogroženosti od 19. do 21. stoletja. Sklepno predavanje je predstavilo hidrogeografske značilnosti Slovenije, s poudarkom na Dinarskem krasu.

Tretji dan se je začel z uvodom v nemško paleografijo 19. stoletja in osnovno seznanitvijo z geografskimi informacijskimi sistemi (GIS), s poudarkom na kartiranju hidroloških razmer in rabe tal. Udeleženci smo se razdelili v skupine, ki so se prek različnih pristopov osredotočale na razumevanje zgodovinskih človeških vplivov na Cerkniško jezero in rab tamkajšnjih naravnih virov. Prva skupina se je ukvarjala z georeferenciranjem in digitalizacijo človeških posegov v dno Cerkniškega jezera; druga je z analizo franciscejskega zemljiškega katastra v GIS-ih kartirala zgodovinske tipe rabe zemljišč in kakovostne razrede posameznih tipov travnišč in mokrišč Cerkniškega polja; tretja skupina pa je na podlagi cenilnega elaborata franciscejskega katastra preučevala značilnosti lokalnega kmetijstva okoli leta 1830. Vsaka skupina je rezultate tudi predstavila.

Zadnje trije dnevi poletne šole so bili namenjeni terenskemu delu. V četrtek smo ob vodstvu sodelavca Zavoda RS za varstvo narave Mateja Simčiča spoznavali Dinarski kras jugovzhodne Slovenije: lehnjakove pregrade v reki Krki (posledica medsebojnega součinkovanja narave in človeka), edinstveni kraški izvir reke Krpe in okoljevarstvene izzive, ki so jih povzročile človekove dejavnosti v sodobni zgodovini (kemično onesnaževanje); Marindol, bližnje delane vrtače in steljnike, njihovo zgodovinsko rabo ter pomen, okoljske učinke stelarstva, vključno s spremembami vegetacije. Na obisku etnografskega muzeja Šokčev dvor nam sta nam direktor Krajinskega parka Kolpa Boris Grabrijan in žena Tončka prikazala celoten postopek predelave lanu in volne. Za konec smo si ogledali kompleks mokrih travnikov Nerajski lugi, spoznali njihovo zgodovinsko rabo in poglobitve izzive ohranjanja biotske raznovrstnosti na tem območju.

V petek smo obiskali Inštitut za raziskovanje krasa ZRC SAZU in spoznali njegove temeljne dejavnosti, nato pa v muzeju Jezerski hram razumeli temelje hidrologije Cerkniškega polja in tamkajšnjega presihajočega jezera ter zadevne priložnosti in izzive za lokalno prebivalstvo. Sledil je ogled Rakovega Škocjana in številnih zanimivih predelov Cerkniškega jezera, pod vodstvom zaposlenih v Notranjskem regijskem parku. Najbolj zagreti smo obiskali tudi vas Otok, o kateri smo vire obdelovali med sredinim skupinskim delom.

V soboto, zadnji dan poletne šole, smo obiskali jugozahodno Slovenijo, lokev v Brcah pri Dutovljah in obdelali vprašanje zgodovine oskrbe z vodo na Krasu, se poglobili v spremembe rabe tal na Krasu pri Krajni vasi v sodobni zgodovini in vplive teh sprememb na rastlinske vrste, spoznali zgodovino pogozdovanja Krasa in njenih okoljskih posledic ter na kratkem sprehodu po divjaškem krasu poudarili njegov pomen v zgodovini krasoslovja in spoznali ekološko sukcesijo na nekdanjem golem krasu. Poletna šola se je zaključila z vodenim ogledom Škocjanskih jam.

Vsebine poletne šole so se dotaknile številnih (zgodovinskih) tematik, s katerimi sem se srečala prvič, pridobila sem novo razumevanje okoljskega, zgodovinskega

ter kulturnega pomena kraških regij. Pomembno je bilo tudi praktično skupinsko delo, ki je pridobljeno znanje povezalo s praktičnimi izkušnjami in novimi znanji. Med potekom poletne šole smo z ostalimi mednarodnimi udeleženci uspešno navezali stike in izmenjali izkušnje z lastnih področij. Program poletne šole je poleg novega znanja vključeval tudi spoznavanje in obisk manj poznanih delov Slovenije.

Brina Kotar

Ocene in poročila

Žarko Lazarević, Marta Rendla, Janja Sedlaček, **Zgodovina zadružništva v Sloveniji (1856–1992)**. Ljubljana : Zadrúžna zveza Slovenija, 2023. 291 str.

Zadrúžna zveza je konec leta 2023 izdala knjigo o zgodovini zadružništva v Sloveniji. Knjiga zajema čas od začetkov zadružništva pri nas do preloma leta 1992. Kot je v uvodu zapisal eden od avtorjev, Žarko Lazarević, je to predstavitev dveh zelo različnih dob. Prva doba je daljša in traja vse do konca druge svetovne vojne. Druga doba je čas socialističnega zadružništva. Po osnovni značilnosti gre za dve različni obdobji, prvo je čas institucionalne trdnosti. Kmetje so v tej prvi dobi aktivni zadružniki in zadrúge so avtonomne institucije. V drugi, socialistični zadrúgi, pa je šlo predvsem za stalne institucionalne spremembe neavtonomnih institucij. Knjiga se zaključuje z letom 1992, saj je bil omenjenega leta sprejet nov zakon o zadružništvu, kar je pomenilo vračanje k načinom in oblikam izpred socialističnega eksperimentiranja.

Knjiga je razdeljena na dva večja vsebinska sklopa. V prvem je predstavljen razvoj zadružništva od nastanka do začetka socializma. Poglavje nosi naslov Zadrúžništvo v kapitalizmu. Zadrúžništvo v socializmu je naslov drugega dela knjige. Prvi del knjige je krajši in obsega nekako 120 strani. Drugi del obsega okoli 160 strani.

Na začetku knjige dobimo osnovne informacije o zadružništvu, kar med drugim pomeni tudi pojasnila o treh oblikah zadružništva, ki so pojavljala pri nas. Širša javnost je verjetno slišala za Raiffeisnov model, verjetno redki tudi še za Schulze-Delitzschev in za rochdaleski model. Zgodba o začetku zadružništva pri nas, je zgodba o dveh prvih. Ta dvojnost je delno povezana tudi s konceptom in prostorom. Na Štajerskem je bil pomemben tudi nacionalni koncept pri povezovanju, ki ga na nek način pooseblja Josip Vošnjak. Na Kranjskem pa je prevladoval socialni vzgib Janeza Evangelista Kreka. V Ljubljani so obrtniki leta 1856 ustanovili nekakšno protozadrúgo, še kot društvo. Razlog, da je nastala kot društvo je zakonodaja, ki jim kako drugače sploh ni omogočala povezovanja. Zadrúžni zakon je bil namreč sprejet šele leta 1873. Vošnjak in še nekaj posameznikov je na spodnjem Štajerskem skušalo ustanoviti posojilnice v zadrúžnem formatu, ampak jim vse do leta 1872 ni uspelo. Tega leta pa je začela delovati posojilnica v Ljutomeru. Podrobneje o dilemah glede prvosti pa seveda preberite v knjigi.

V naslednjih poglavjih avtorji pišejo o pomembnih elementih ustroja in delovanja zadrúge. Glede na nacionalne tenzije, ki so se odražale tudi v gospodarstvu, se je seveda pojavljala dilema o pomembnosti nacionalnega ali gospodarske vzgiba za

ustanavljanje zadrug. Za vsako zadrugo je značilno, da je temeljni element odnosov, odnos med posameznikom in skupnostjo. Ta odnos bi lahko opisali kot vsi za enega eden za vse. Pomembna naloga zadruge je bilo tudi izobraževanje. Izobraževanje je pomenilo omogočati članom umnejše gospodarjenje, seznanjanje z novostmi, kar je pomenilo tudi pot k izboljševanju položaja posameznika. Zadruga je bila tudi zanimiva izkušnja, kjer je moral biti posameznik, ravno s pomočjo izobraževanja, pripravljen razumeti nujnost povezovanja in sodelovanja, kar pa je bila velika sprememba iz prevladujočega individualističnega ekonomskega in tudi siceršnjega pogleda na svet. V knjigi so predstavljeni tudi primeri delovanja posameznih zadrug. Predstavljanje prvega dela razvoja zadrug se zaključuje s pregledom zadružnega povezovanja v različne zadružne zveze, kot so bile npr. Zadružna zveza v Celju, Zveza slovenskih zadrug v Ljubljani in še nekatere druge. O zadrugah v medvojnem obdobju morda velja opozoriti na neljubo dejstvo, da se je od leta 1918 njihovo število z nekaj nad 1000, do leta 1937 povečalo na 1700. To dejstvo je neljubo zaradi stanja, ki je bilo značilno, in na kar opozorijo avtorji. Tako veliko število zadrug je pomenilo »razdrobljenost zadružnega kapitala, znanja in potenciala«.

Glavni tok besedila mestoma prekine besedilo, običajno nekaj stavkov, ki so poudarek ali drugače izpostavljen del besedila. Že na začetni strani, kjer se začne del, ki predstavlja zadružništvo v socializmu, je s krepkimi črkami zapisano bistvo zadružništva v omenjenem obdobju: »V obdobju 45 let po drugi svetovni vojni je kmetijska politika prehodila dolgo pot od trde ideološke ortodoksije do zavidljivega pragmatizma«. V tem stavku je zajeto bistvo tega časa. Zadružništvo je bilo omejeno na kmetijski sektor in je tako delilo usodo politike do kmetijstva in o kmetijstvu. Zadružništvo v socializmu je bilo vzpostavljano kot nekakšno obliko poti v socialistično kmetijstvo. Predvojne zadruge so bile kolektivne skupnosti, ki so krepile solidarno enakopravnost, samopomoč in naj bi krepile ekonomski in socialni položaj članov. Socialistična zadruga pa naj bi bila opora državnemu oz. družbenemu gospodarstvu. Po vojni so bile najprej ukinjene stare zadruge in nato so se na temelju nove zakonodaje začele ustanavljati socialistične zadruge. Premoženja starih zadrug so bila nacionalizirana ali pa prenesena v fonde za obnovo in pomoč zadružništvu. Ideološki okvir je v različnih obdobjih predvideval različne vrste zadrug npr. nabavno-prodajne, proizvodne, kreditne, strojne itd. Različne faze gospodarskega in družbenega razvoja, ki so nihale med eksperimentom in realnostjo, so se odražale tudi v kmetijstvu in zadružništvu. Takšni eksperimenti so bile npr. kolektivizacija in zadružno obdelovanje s kolektivizacijo nacionaliziranih zasebnih posesti. Kmečke obdelovalne zadruge, kot tip kolektivnega obdelovanja zemlje, so bile gospodarsko in politično neuspešne. Eksperiment je trajal le nekaj let in se potem skoraj tiho poslovil. Kmetje so zemljo vzeli nazaj in jo obdelovali v lastni režiji.

Odnos do kmetov in s tem tudi način funkcioniranja zadrug se je spremenil v šestdesetih letih. Oster odnos do samostojnega kmeta je popustil in zadruge so izgubljale svojo funkcijo. Postopoma je sledila preobrazba zadružništva, ki so v mnogih primerih postale kmetijska podjetja. Zadruge so se postopoma vključevale v večje agroživilske sisteme.

Poseben razdelek knjige je posvečen institucionalnemu razvoju Zadružne zveze Slovenije. Ta je bila ustanovljena leta 1972 kot »*skupna organizacija kmetov in delavcev v združnih organizacijah*«. V povojnem obdobju je imela nekaj predhodnikov, ki pa niso delovali ves čas. V tem razdelku so predstavljene različne aktivnosti, naj omenim le Kmetijsko pospeševalno službo, ki je pomagala kmetom pri razvijanju sodobnejše kmetijske proizvodnje.

Oblikovanje knjige kaže, da gre za izdelek, ki je namenjen praznovanju. Knjiga je bogato ilustrirana, kar ni ravno pogosta značilnost zgodovinopisnih del. Res pa je, da je seveda fotografskega gradiva na voljo več, kot za kakšno drugo temo. Uporabljen je kvaliteten papir in za branje prijazno oblikovanje. Knjiga je kljub slavnostnemu oblikovanju v vsebinsko–tehničnem smislu znanstvena monografija, saj ima obsežen seznam opomb. Škoda je le, da je oblikovanje podleglo slavnostnemu izgledu in so opombe nepraktično vse na koncu knjige, ne pa, kot je današnja praksa v znanstvenih besedilih, na dnu strani.

Bojan Balkovec

Ana Cergol Paradiž, »**Bela kuga**«: **ilegalni abortusi in zmanjševanje rodnosti na Slovenskem v obdobju med obema vojnama**. Ljubljana : Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, 2022, 232 str. (Zbirka Historia 41)

Znanstvena monografija Ane Cergol Paradiž se loteva aktualnega družbeno-političnega problema »bele kuge« v obdobju med obema vojnama in z njim povezane problematike umetne prekinitve nosečnosti. V tem tedaj zelo spolitiziranem vprašanju so se tako kot danes reflektirali različni ideološki pristopi, stališča do ženskega telesa, intimnosti in vrednote skupnosti. Z današnjim oddaljenim pogledom na dogajanje nam knjiga spretno razkriva različne dimenzije problematike. V njej je celostno predstavljena zakonodaja in pozicija oblasti do ilegalnih splavov, politike, ki jih je vodila država in znanstveni ter časopisni diskurz o ilegalnih splavih. Prav tako bomo v njej odkrili stališča in aktivnosti ženskih in feminističnih organizacij v odnosu do tega vprašanja ter v zadnjem in zaključnem delu skozi kazenske spise tudi akterke in akterje ilegalnih splavov ter njihove motive in strategije preživetja, obenem z mehanizmi discipliniranja. Hkrati knjiga večje umešča dogajanje na Slovenskem tudi v širši evropski kontekst, predvsem pa omogoča primerjavo s sosednjimi državami, ki so mejile na Kraljevino Jugoslavijo.

V prvem poglavju najprej spoznamo zakonodajni okvir, ki je opredeljeval in kaznoval izvajanje abortusa na Slovenskem, predvsem avstrijsko zakonodajo, ki je še veljala v obdobju med obema vojnama, in nato nov jugoslovanski kazenski zakonik, sprejet leta 1929. Kronološki pregled in širša komparacija sta avtorici omogočila, da je prišla do nekaterih zaključkov, ki so jih potrjevale preliminarne raziskave o ženski kriminaliteti iz ženske delinkventnosti nasploh (npr. Alenka Šelih v svojem članku *Ženske, kazensko pravo in kriminaliteta: storilke kaznivega dejanja detomora in umora v spisih Deželnega sodišča v Ljubljani (1899-1910)*). Kraljevina Jugoslavija je tako zavzemala liberalnejše stališče do abortusa v primerjavi z drugimi evropskimi državami, vendar se je oblast zatekala k bolj intenzivnemu preganjanju vpetih v ilegalne abortuse, prav tako se je krog vpletenih v delikt in preganjanih v inkriminiranem dejanju širil. Hkrati je država začela razvijati kompleksnejšo in bolj ambiciozno politiko zaščite mater, vendar so načrti ostali v večji meri zgolj v povojih oziroma nerealizirani. Kljub temu je v tem obdobju prišlo do preboja na področju kurative, k čemur je prispevala institucionalizacija medicinskih ustanov, ki je omogočila nastanek visoko specializiranega kadra, ki je deloval in pričel vplivati tudi na oblikovanje širših politik. Svojo politiko na polju zaščite družine je država krepila tudi z uvajanjem družinskih dodatkov in »davka na samske«.

V naslednjem poglavju je avtorica analizirala javni diskurz o umetni prekinitvi nosečnosti oziroma o »rodnostni problematiki«. V javnem časopisju in strokovnih publikacijah so se namreč oglašali mnogi strokovnjaki in strokovnjakinje iz različnih področji znanosti, medicine, prava, teologije in razpravljali o »epidemiji« ilegalnih abortusov, ki naj bi se razširila na Slovenskem. Tega problema prav tako niso ignorirali niti publicisti in publicistke, ki so o njem zaskrbljeno razpravljali. V polemikah je moč prepoznati nekatere skupne točke, kot npr. poudarjanje interesov kolektiva pred pravico posameznika ali zavračanje načela popolne ženske reproduktivne svobode, prav tako tudi razlike, ki so bile v večji meri ideološko pogojene in za nekatere politične stranke tako pomembne, da so našle prostor tudi v njihovih političnih programih. Najostreje nasprotovanje je do »padanja porodov« prihajalo s strani katoliško usmerjenih avtorjev in avtoric, ki pa so ost kritike in iskanje razlogov za nastalo problematiko uperili v modernizacijo in spremljajočo moralno krizo, medtem ko so avtorji in avtorice iz nasprotnega ideološkega pola temu vprašanju posvečali nekoliko manj pozornosti. Upadanje rojstev so slednji povezovali z novo gospodarsko stvarnostjo, kapitalističnim sistemom in revščino. V liberalnem političnem taboru so se tako zavzemali za liberalizacijo abortusa in širitev kontracepcije. Socialisti in socialistke pa so še bolj odločno in enotno podpirali idejne pobude za regulacijo rojstev, s tem da so se zavzeli za delno legalizacijo abortusa, spolno vzgojo in kontracepcijo. Diskurz o »beli kugi« se je s časopisnih strani prenesel tudi v kinematografe in beletristiko, posamezniki pa so odkrito spregovorili že o kontracepciji. Hkrati so medicinsko stroko pretresale diskusije o *evgenični* in *socialni indikaciji* za splav, ki je zaradi gospodarske krize in naraščanja števila abortusov postajala vse bolj aktualna. Tako slovenski zdravniki kot pravniki sicer konsenza glede vprašanja, v katerem primeru dopustiti abortus, niso uspeli izoblikovati, so se pa vsi strinjali, da mora država sprejeti nove ukrepe za zaščito materinstva. V isti smeri so delovale tudi ženske in feministične organizacije, vendar so le redke med njimi odločno posegle v rodnostno problematiko in vsaj delno legalizacijo abortusa, so pa v tem prednjačile socialistične in feministične ženske organizacije, ki jih je spodbudilo dogajanje v neposredni mednarodni okolici. V feminističnem časopisju so se sprožile obsežne diskusije, ki so načele tudi vprašanje materinstva in njegovo »svetost«, vprašanje družbenega in biološkega spola in biološke determiniranosti. Kljub vsemu je večina ženskih oziroma feminističnih društev ob vprašanju abortusa raje molčala in zavzela nevtralno držo, kar naj bi kazalo na zaostalost slovenskega prostora v primerjavi s takratnimi trendi v drugih razvitejših evropskih državah. Avtorica to držo razlaga tudi s specifično slovensko politično kulturo, v kateri je katoliški tabor absolutno vodil, medtem ko je bil liberalni pol omejen zgolj na odzive nasprotnikov in tako v stalni stiski in preizpraševanju, kakšen bo odgovor nasprotnega političnega tabora. V zaključnem podpoglavju avtorica še opozarja, da delovanja ženskih organizacij ne moremo razumeti le in zgolj v smislu podrejanja oblastnim diskurzom, pač pa lahko v njih najdemo tudi znake upora, ko ženska društva diskurzivno preoblikujejo dolžnost materinjenja v pravico, širijo vednost o spolni vzgoji ali dvojni morali.

V tretjem poglavju spoznamo skozi osebne zgodbe stiske in vzroke za protizakonite odločitve za abortus. Analiza sto štirih kazenskih spisov ponuja vpogled v družbeno kulturne razmere tedanje družbe, mehanizme oblasti in delovanje represivnih politik. Iz slednjih izhaja, da je vsakdanje življenje prehitelo pravne norme, kar se mogoče še najbolje prepozna v zanimivi sodni praksi, ki je dopuščala abortus na podlagi *medicinske indikacije*, čeprav ta po zakonskih normah ni bila dovoljena. Tako kot denimo v primerih detomorilk, so tudi tu kazni v praksi milejše in večina obsojenk sploh ni prišla v zapor. Medtem ko kazenski spisi ne razodevajo porasta števila abortusa v tridesetih letih, sodna praksa kaže, da se je povečalo število kaznovanih izvajalcev oziroma izvajalk abortusa. Kazenski spisi prav tako odkrivajo še eno slovensko specifiko in sicer, da se je le manjši delež preiskav zaradi nedovoljenega abortusa začel zaradi smrti noseče ženske, precej bolj pogost vzrok za prijavo kaznivega dejanja pa so bili konflikti v vaški in mestni soseščini še (naj)bolj motivi maščevanja, ljubosumja in strasti. V primerjavi s podobnimi raziskavami nedovoljenih praks izvajanja abortusa (Angus McLaren, Rickie Solinger, Luisa Passerini) je tako avtorica pokazala, da ugotovitve tujih avtorjev ne gre nekritično prenašati ali posploševati na slovenski prostor, ki je zaradi svojega specifičnega gospodarskega razvoja lovil zakasnelo modernizacijo. Tako med storilkami abortusa niso prevladovala poročena ženske, kar naj bi bilo značilno za razvitejša evropske države v obdobju med obema vojnoma, pač pa samske ženske zaposlene v služnostnih poklicih. Kljub temu je motiv za abortus ostajal isti, beg pred materialno stisko, hkrati pa se je motiv družinske časti umikal v ozadje. Pomemben faktor h krepitvi pritiskov za končanje nosečnosti so bila tudi razmerja, ki so spodjedala družbeno hierarhijo in socialno homogenost. Kazenski spisi razodevajo precejšnjo mero disonance med uradnim diskurzom in pričevanju žensk, ki v kontekstu zagrešenih dejanj ne govorijo o grehu, umoru ali bogu. V kazenskih spisih pa lahko tudi jasno prepoznamo, kako v proces kaznovana vstopa socialni status in kulturni kapital, saj zdravniki praviloma niso kaznovani oziroma se jim izreče nižja kazen kot drugim izvajalcem ali izvajalkam abortusa. Knjiga se zaključí s sklepnim poglavjem, ki nadaljuje historiat legalizacije abortusa vse do sodobnosti.

Monografija ponuja kompleksen uvid v fenomen umetne prekinitve nosečnosti in prikaže različne nivoje delovanja oblasti, pa tudi žensk, ki niso le pasivne akterke, podrejene pravnim in političnim strukturam, njihovo telo pa mesto oblastnega discipliniranja, temveč tudi upornice s subverzivnimi oblikami vedenja in znanja. In celo v skrajni sili, ko so privedene na sodišče, s prefinjenimi strateškimi ugovori obračajo oblastni govor sebi v prid. Knjiga tako osvetli skrito zgodovino »drugega spola« iz medvojne obdobja, hkrati pa je primer zelo kakovostne analize, ki umesti tematiko v širše družbene koordinate in primerjalni kontekst.

Irena Selišnik

Daniel Siter, **Rogaška Slatina pod kljukastim križem: zdravilišče med okupacijo 1941-1945**. 2. dopolnjena in spremenjena izdaja. Ljubljana: Alma Mater Europaea, Fakulteta za humanistični študij – Institutum Studiorum Humanitatis, Ljubljana, 2023, 414 str.

Alma Mater Europaea je v začetku leta 2023 izdala novo, kvalitetno knjigo. Gre za obsežno monografijo mladega zgodovinarja, domačina iz Rogaške Slatine, mag. Daniela Siterja. Ker gre za temeljno delo o Rogaški Slatini v času 2. svetovne vojne je prav, da bogato monografijo podrobneje predstavimo strokovni javnosti.

Daniel Siter, rojen 1992, je diplomiral leta 2015 na Filozofski fakulteti Univerze v Mariboru iz zgodovine in geografije. Nato je na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani vpisal magistrski študij, program Zgodovina (smer Novejša zgodovina) in ga leta 2019 uspešno zaključil z delom Rogaška Slatina v obdobju nemške okupacije (1941–1945). Leta 2020 se je zaposlil kot mladi raziskovalec na mednarodni univerzi Alma Mater Europaea – Fakultete za humanistični študij, Institutum Studiorum Humanitatis, kjer je kot asistent habilitiran za področje zgodovinopisja. Na isti fakulteti sedaj pripravlja doktorat.

Predmet avtorjeve obravnave je podroben vpogled v (nemško) zgodovino Rogaške Slatine v času 2. svetovne vojne (1941–1945) in to je prikazal v več smiselno oblikovanih poglavjih, ki jih je nato razdelil na več podpoglavij. V njih je obravnaval posamezne zaključene teme ter s tem dosegel večjo preglednost in razumljivost tematike najtemnejšega obdobja v večstoletni zgodovini zdraviliškega kraja, prežetega z brutalnim nacističnim nasiljem nad drugače mislečimi, »nepri-lagodljivimi« in »neposlušnimi«. Nad omenjenimi so nemški okupatorji izvajali prav vsa nedovoljena sredstva, vključno s fizičnimi odstranitvami, mučenji in likvidacijami. Vse to ponazarjajo na predlistu ponatisnjene besede italijanskega pisatelja in partizana: »Pošasti obstajajo, vendar jih je številčno premalo, da bi bile zares nevarne. Bolj nevarni so bili običajni ljudje – funkcionarji, ki so pripravljeni verjeti, delovati in izvajati sprevržena dejanja brez postavljanja vprašanj ali izkazovanja dvomov.«

Na začetku knjige sta avtorjeva predgovor in uvod, kjer nas seznanja z njegovo štiriletno kompleksno zgodovinopisno raziskavo o po nemškem okupatorju zasedbeni občini Rogaški Slatini v vojnih letih z vsemi platmi, vidiki in daljnosežnimi posledicami, kar je bil primarni cilj raziskave in objave. V nadaljevanju pa je zapisal modre in še vedno aktualne misli: »Zelo pomembno je dajati in poudarjati

zgodovinski nauk, ohranjati zgodovinski spomin in večno opominjati pred ponovitvami tovrstnih zločinov. Ključno je obsojati, nasprotovati in opominjati pred vsem tistim, kar se na izmišljenih paradigmah oklicuje za večvredno, spodbuja sovražno govor in mišljenje, podpira nasilje ter vzpodbuja ideološko razlikovanje.«

V prvih treh poglavjih nas Daniel Siter seznanja s predvojnimi nacionalnimi odnosi in razmerji, bližajočo vojno viхро ter dejavnostmi v aprilski vojni. Temu sledijo tri obsežna poglavja z mnogimi podpoglavji, kjer nam avtor nudi podroben vpogled v okupatorjev upravni in represivni aparat. Predstavi nam Rogaško Slatino kot sedež političnega okraja Šmarje pri Jelšah in njeno specifiko, obmejno lego na jugovzhodu države. Pravilno je prepoznal Štajersko domovinsko zvezo kot ideološko-politični steber okupacije in vlogo Wehrmannschafta, polvojaške oborožene veje ŠDZ pri tem. In prav iz teh poglavij se da ugotoviti, da je bila osnova nacističnega terorja, ki ga je nemški okupator v vsej svoji izkrivljeni obliki v obravnavanem kraju izvajal po zasedbi, načrtovana in oblikovana še pred vojno.

Omenjenim poglavjem sledijo še druga poglavja, prav tako z več podpoglavji. Gre za zgodovinske mikro študije o nacističnem terorju, nemškem šolstvu in vsakdanjem življenju. V njih je zapisano veliko osebnih, tragičnih zgodb posameznikov in domačih družin. V zadnjem delu bogate monografije mag. Siter obravnava državno (okupacijsko) mejo na reki Sotli, utrjevalna dela in Rogaško Slatino v zadnjih mesecih razsula. Tu nam avtor postreže s slatinsko specifiko, pogojeno z zdraviliškim značajem kraja ter njegovo obmejno strateško lego. Za utrjevanje meje oz. vzpostavitev »zadnjih« obrambnih črt je okupator porabil veliko delovnih ur najrazličnejše delovne sile in ogromno gmotnih sredstev. Na veliko srečo domačinov, na teh predvidenih frontnih črtah ni bilo spopadov, in posledično tudi ne velikih razdejanj. So se pa čez te kraje, v majskih dneh leta 1945, v obupanem begu še zadnjič ustavljale enote poraženih vojsk.

Na konec knjige je avtor umestil še daljši zaključek. V njem je na strnjen način odlično povzel glavne ugotovitve dela. Zapisal je, da gre za prvo obsežno, poglobljeno, sistematično in celostno zgodovinsko raziskavo okupiranega prostora zdraviliške občine Rogaška Slatina in njenega obsoteljskega zaledja v vojnih letih 1941–1945. Knjiga ima še povzetka v slovenskem in angleškem jeziku. Veljalo bi razmisliti, da bi takšno temeljno delo dobilo povzetek še v nemškem jeziku (vsaj na spletu). In kot se za vsako kvalitetno delo spodobi, ima tudi ta monografija zelo bogato poglavje o virih in literaturi, seznam kratic, pa imensko kazalo, recenziji ter nekaj osnovnih podatkov o avtorju s fotografijo. Vsa omenjena kazala še dodatno povečujejo uporabno vrednost predstavljene publikacije.

Avtorjev znanstveni prvenec temelji na veliki količini večletnega, zamudnega pregledovanja in študija arhivskega gradiva doma in v tujini ter obsežni, objavljeni literaturi, ki jo je moral avtor preučiti. Poglobljen znanstveni pristop in podrobna analiza bogatega in širokega nabora gradiva, so mu omogočili, da je tematiko obvladoval suvereno. Gre za obsežno delo, ki objektivno prikazuje dogajanja v obravnavanem obdobju, temelječ na dejstvih, podprtih z dokaznim gradivom, spominskimi pričevanji in izsledki terenskih raziskav, kar dodatno povečuje vrednost zapisanega. Monografija je pregledna kljub obširnem, a doslej slabo raziskanemu gradivu, ki ga

je avtor uporabil pri pisanju. Kakovosten znanstveni aparat je obsežen, saj premore kar 1291 opomb. Vse to je kvalitetno nadgradil s številnimi prilogami. V delu je ponatisnil 78 različnih dokumentov, objavil 10 zemljevidov in 109 dokumentiranih ČB in barvnih fotografij z navedbami lokacij hranjenja. Velika količina fotografij je vsekakor dodana vrednost monografije, avtor pa nam s tem sporoča, da se dobro zaveda pomembnosti terenskega dela in dokumentiranih fotografij.

Mag. Siter je v monografiji o zdravilišču Rogaška Slatina med okupacijo izkazal visoko stopnjo zgodovinskega raziskovanja, obravnavanja in pisanja. Knjiga je zanimivo in poučno branje. Napisana je v eksaktnem in prijetno berljivem jeziku. Opravil je veliko delo, za kar mu iskreno čestitam. Vsekakor pa je to knjiga, ki so jo domačini že dolgo čakali.

Za zaključek se spomnimo besed Heinricha Heineja o tem, da kjer sežigajo knjige, bodo na koncu sežigali tudi ljudi. In prav to so nacistični zločinci in njihovi pomagači počeli. Tudi zaradi tega, predvsem pa zaradi vsebine, ocenjujem monografijo kot dejanje z visoko domoljubno noto. Verjamem, da bo mag. Siter tako uspešen tudi v doktorski disertaciji.

Tomaž Teropšič

Robovi, stičišča in utopije prijateljstva. Spregledane kulturne izmenjave v senci politike. Ur. Barbara Predan. Ljubljana : Inštitut za novejšo zgodovino : Akademija za likovno umetnost in oblikovanje, 2022. (Zbirka Vpogledi, št. 25), 218 strani.

Monografija Robovi, stičišča in utopije prijateljstva, ki je v prejšnjem letu izšla pri založbi Inštituta za novejšo zgodovino se vsekakor kaže kot določen doprinos pri preučevanju jugoslovanske vloge znotraj gibanja neuvrščenih, kot tudi obsežne zunanjepolitične aktivnosti, ki je vsaj v določeni meri počivala na plečih jugoslovanske neuvrščene politike. Tematika, ki v zadnjih letih žanje nekoliko več zanimanja v tujini, se pri nas v veliki meri šele odpira, ob boku s tem pa tudi vprašanje nepoznavanja le nekaj desetletij stare preteklosti lastnega prostora. Vse močnejše v ospredje prihaja spoznanje, da je naše razumevanje implikacij nekdanje ideološke parole »neuvrščenosti« omejeno na dela, ki so bila o tej tematiki napisana v času Jugoslavije in da se soočamo z nezadostnimi zgodovinskimi obravnavami tega fenomena. Izpostavljena monografija k temu področju pristopa iz perspektive kulturnih sodelovanj. Slednje, kot se tega dobro zavedajo tudi avtorji, pa predstavlja marginalno – a vendarle pomembno – sfero tako gibanja neuvrščenih, kot jugoslovanskih neposrednih povezav z »Tretjimi državami«, kar nakazuje že sam podnaslov dela: »Spregledane kulturne izmenjave v senci politike.« Četudi je naš nacionalni prostor v prvi vrsti podhranjen za kakšno celostno delo, ki bi obravnavalo jugoslovansko zunanjo politiko tako v okvirih gibanja neuvrščenih, kot v neposrednih odnosih z državami »globalnega Juga«, nekateri prispevki izpostavljene monografije vsekakor ponujajo dovršen košček v mozaiku te nedavno pretekle zgodovine.

Za nujno zgodovinsko politično kontekstualizacijo v prvih dveh poglavjih knjige poskrbita Aleš Gabrič in Jure Ramšak, katerih prispevka se kažeta kot nepogrešljiv del monografije. Gabrič v prvi vrsti vzpostavi pregled kulturne politike znotraj gibanja neuvrščenih in jugoslovanske vloge in strategij na tem področju, medtem ko se Ramšak v tematiko spusti bistveno bolj konkretno. Z analizo jugoslovanske kulturne politike v Afriki in obravnavo jugoslovanskih kulturnih sodelovanj s 'Tretjimi državami' to potisne tja, kjer se je v največji meri tudi odvijala – v sfero državne politike, ideologije in interesov – z drugimi besedami – v območje diplomacije. Za izpostavljenima prispevkoma Gabriča in Ramšaka sledi devet raznolikih – med seboj bolj ali manj povezanih – razprav, ki opisujejo in problematizirajo spregledano

in nikoli dokončno realizirano institucionalno medkulturno povezovanje znotraj gibanja neuvrščenih, večinoma iz jugoslovanske perspektive. Kot rdeča nit le-teh se vsekakor bere jugoslovansko kulturno in tehnično povezovanje v prizmi gibanja neuvrščenih. V ospredju tako izstopajo predvsem dogodki kot je Mednarodni grafični bienale v Ljubljani, Konferenca gibanja neuvrščenih v Havani 1979 in vzpostavitev Galerije umetnosti neuvrščenih držav Josip Broz Tito v Titogradu (Podgorica). Pri čemer nekatere objavljene razprave odstopijo od zastavljenih izhodišč in v večji meri posegajo k teoretičnim ali metodološkim razmislekom: o konceptu in ideji (Tomo Stanič); vprašanju digitalizacije oz. »dematerializaciji umetnosti in hipermaterialno« (Uršula Berlot Pompe), ali o metodoloških pristopih pri vizualnem posredovanju znanstvenih vsebin (Petra Černe Oven). Ne glede na zgoraj izpostavljene odhode od primarne zastavitve poslanstva dela - ki se sami na sebi vsekakor berejo kot dobro zastavljene znanstvene razprave – lahko med ostalimi prispevki zapazimo uspešno vsebinsko dopolnjevanje oz. nadgrajevanje. Zaradi obsežnega nabora razprav, ki jih vključuje obravnavana monografija, se pričujoča recenzija zamejuje predvsem na obravnavo tistih prispevkov, ki bolj neposredno zadevajo jugoslovanske kulturne povezave in aktivnosti v okviru gibanja neuvrščenih.

S ponovno referenco na podnaslov dela »Sprevedane kulturne izmenjave v senci politike« se lahko v samem začetku dregnimo ob že izpostavljen Gabričev prispevek, ki ustvari širši pregled obravnavane tematike. Gabrič področje kulturno-tehničnega sodelovanja postavi v okvire delovanja gibanja neuvrščenih v različnih obdobjih. Osnovne premise, ki jih naniza bi lahko strnili v okviru neuspešne implikacije kulturno-tehničnih sporazumov in nasploh nizke prioritete, ki je bila posvečena tovrstnim izmenjavam v okviru gibanja neuvrščenih. V ospredje so bila postavljena politična in gospodarska vprašanja, poleg tega pa je velike prepreke pri krepitvi in implementaciji kulturnega sodelovanja odigral tudi širok nabor drugih dejavnikov, ki jih lahko strnimo sledeče. V začetku govorimo o povezovanju med seboj kulturno zelo različnih in geografsko oddaljenih držav z omejenimi resursi. To predpostavlja težavo z izmenjavami delegacij, razstav, umetniških skupin itd. Po drugi strani, pa je, kot izpostavi Gabrič, zelo zgovorna že informacija o osnovnih pomanjkanjih znanj in kadrov, da se tekom petdesetih let v Jugoslaviji večinsko prevaja indijsko literaturo. Z referenco na izjavo dr. Tvrtka Jakovine, ki jugoslovansko povezovanje z državami »globalnega Juga« komentira, češ da se je Jugoslavija povezovala z državami, katerih imen njeni prebivalci najverjetneje niso znali niti izgovoriti, je v tej prizmi potrebno razumevati tudi področje neposrednih institucionalnih meddržavnih sodelovanj. Dodaten pomemben vidik, ki prav tako ne uide avtorju prvega prispevka monografije zadeva pripoznanje določenih razlik med samimi članicami gibanja. V primeru kulturnega delovanja gibanja neuvrščenih je potrebno izpostaviti, da je v prvem obdobju delovanje na tem področju zadevalo vprašanje odpravljanja nepismenosti, s čimer Jugoslavija za razliko od prenekaterih držav, ki so se šele osvobajale kolonialnega jamra, v šestdesetih letih ni imela težav. A ne gre zgolj za vprašanje nepismenosti, razlike med državami članicami so bile v prenekaterem primeru ogromne prav v vidiku

splošne gospodarske in institucionalne razvitosti, kar se je v veliki meri odražalo tudi na področju možnosti kulturnih izmenjav.

Gabrič nam predstavi potek razvoja kulturnih povezovanj v okviru gibanja neuvrščenih, ki je svoje okrilje na tem področju večinoma iskalo v okviru Združenih narodov oz. UNESCO-a. Konkretni ukrepi, ki bi kulturno sodelovanje med neuvrščenimi državami institucionalno uredili znotraj gibanja, se začnejo pojavljati šele ob koncu sedemdesetih let in večinoma ostanejo nerealizirani. Vseeno pa tovrstna sodelovanja delujejo predvsem v posredni obliki, pri čemer do realizacij večinoma prihaja na bilateralni ravni med posameznimi državami. Gabrič, ki pri tem opozori na različne tretmaje, ki jih je Jugoslavija na tem področju posvečala različnim državam – odvisno od razvitosti in političnih ali gospodarskih interesov – kot bistveno dejavnost Jugoslavije na tem področju podčrta predvsem sprejemanje tujih študentov na študij v Jugoslaviji in njeno štipendijsko politiko. Znotraj nabora različnih aktivnosti, od izmenjave filmov, prevodov knjig, organizacij razstav in izmenjav umetniških skupin, sodelovanja fakultet in inštitutov, je prav sprejem tujih študentov tvoril najbolj aktivno dejavnost na področju kulturno-tehničnega sodelovanja.

Izpostavljene razlike med Jugoslavijo in prenekaterimi državami »globalnega Juga« pa se niso kazale zgolj v zgoraj izpostavljenih načinih, temveč tudi v različni vlogi, ki jo je imela Jugoslavija v odnosu do »Tretjih držav«. Gre predvsem za vlogo političnega in ideološkega vpliva Jugoslavije v državah Afrike in Azije, ki so se tekom petdesetih in šestdesetih let osvobajale kolonialnih ali postkolonialnih okov in se večinoma opredeljevale za neuvrščeno politiko. Jugoslavija, ki se je v tem primeru pogosto izkazala kot alternativni zgled neblokofske politike, je tako svoj vpliv v državah širila tudi preko kulture. To področje v svojem prispevku nazorno pokrije Ramšak z obravnavo jugoslovanske kulturne politike v Afriki. Jugoslavija, kot 'bolj razvita' država v razvoju in kot ena osrednjih pobudnic nastanka gibanja neuvrščenih je poleg tega razvijala tudi repertoar solidarnostnih praks do novih in slabo razvitih držav Afrike in Azije. Pričakovanja teh do Jugoslavije so sicer pogosto presegala njene dejanske zmožnosti, ne glede na to pa je Jugoslavija tudi na tem področju v prenekaterih primerih odigrala pomembno vlogo. Kot med drugim opozori Ramšak, je bila tovrstna praksa jugoslovanske zunanje politike pogosto razpeta med solidarnostnimi ideološkimi vzvodi in bolj pragmatičnimi oz. političnimi cilji. Ne glede na to, pa so se te dejavnosti odražale tudi na kulturnem področju. Ramšak tako dregne ob bilateralne sporazume o kulturno-izobraževalnem sodelovanju z afriškimi državami, ki se začnejo konec petdesetih let, obseg teh pa se do sredine šestdesetih let že občutno razširi. V navezavi na prej izpostavljeno Gabričevo tezo, da je največja teža medkulturnih sodelovanj Jugoslavije z 'Tretjimi državami' potekala prav na področju štipendijskih shem, Ramšak to lepo podkrepi s podatkom, da je bilo za kulturne izmenjave v razmerju do štipendijskih shem namenjena le ena petina sredstev.

Ramšakov prispevek se za razliko od ostalih razprav v večji meri osredotoči na področje bilateralnih odnosov Jugoslavije z državami »Tretjega sveta«, kjer je vendarle stekla glavnina medkulturnih izmenjav. Ne glede na izredno široko

mrežo diplomatskih in konzularnih predstavništev, ki jih je Jugoslavija zgradila že tekom šestdesetih, predvsem pa do sredine sedemdesetih let, so bila ta pogosto močno podhranjena. Kot izpostavi, je bilo to razvidno predvsem v »slabše razvitihi« afriških državah, kar predpostavlja, da se je to odražalo predvsem na področju kulturnega sodelovanja, ki je bilo v veliki meri koordinirano s strani diplomatskih predstavništev. Nadaljnji prispevki, ki tvorijo krepko večino monografije, v večji meri kulturnim izmenjavam pristopajo iz umetnostno zgodovinarskega pristopa ali bolj teoretično/metodološkega. Omenjen sklop otvori prispevek Nadje Zgonik, v katerem se avtorica ukvarja z vprašanjem definiranja neuvrščene umetnosti. Prispevek nas pelje skozi različne principe in utemeljitve jugoslovanske umetnosti skozi različna obdobja, kjer izstopajo trije mejniki: od nastanka povojne Jugoslavije, razhoda z informbirojem 1948, do osemdesetih let prejšnjega stoletja, ko se Zahod postavi kot zmagovalec v hladni vojni, in je »/.../odpadel njegov interes, da bi v Jugoslaviji videl državo, ki bi bila 'nekje vmes'.« Avtorica nazorno nakaže slogovne transformacije jugoslovanske umetnosti, ki v teh obdobjih potuje od »povojne kulturne individualnosti« do procesa rekonstrukcije modernizma po razhodu z Sovjetsko zvezo, kjer v ospredje stopa bolj abstraktna umetnost. V kontekstu določenega jugoslovanskega odpiranja Zahodu, pa je bilo vsekakor na delu tudi določeno dopuščanje infiltracij oblik zahodne kulture, iz česar je sledila specifična mešanica vzhodne umetnostne produkcije, socialističnega realizma in zahodnih primesi. Za tem pa v premisi Zorana Kržišnika, dolgoletne vodje ljubljanskega grafičnega bienala: »*Umetnost je bila izrabljena kot most za premagovanje nezaupanja iz tujine.*« poseže v obravnavo zahodnega vpliva v jugoslovanski umetnostni produkciji. Kot izpostavi avtorica, je jugoslovanska politika spoznala potrebo po moderni umetnosti za lastno afirmacijo v zahodnem prostoru. In to ne zgolj v striktno kulturnem smislu, temveč tudi v luči uveljavitve blagovne znamke »Jugoslavija«. Ob tem se Zgonik nasloni na nekaj primerov pri čemer lahko izpostavimo razstavo *Jugoslavija: sodobni trendi: mlajša generacija* leta 1966 v Washingtonu, kar predstavlja največji prikaz sodobne jugoslovanske umetnosti v ZDA do takrat; ter ljubljanski grafični bienale, ki je potekal od leta 1955 dalje.

Zgornji pristop do vloge in pomena grafičnega bienala, kot osrednje prireditve oz. kulturnega stičišča, ki je delovalo v poslanstvu mostu med neuvrščeno in zahodno umetnostjo, najde svojo nadaljnjo obravnavo v prispevkih Daše Tepina in Petje Grafenauer. Tepina v izhodišču svojega prispevka preko Zygmunta Baumana k kulturnim izmenjavam v okviru gibanja neuvrščenih pristopa s perspektive utopičnih idej, najde osrednje mesto svoje obravnave prav na primeru ljubljanskega bienala. Prireditve, ki se je vzpostavila po zahodnem vzoru Beneškega bienala, je med drugim delovala v konceptu »umetnost pred politiko« in v praksi poskušala preseči aktualne politične napetosti. Predvsem pa je odpirala vrata širokemu naboru umetnikov iz celotnega sveta, kot predvsem tistim iz držav »globalnega juga«, katerih število je naraščalo vzporedno z razvojem gibanja neuvrščenih. Avtorica sicer del svoje razprave posveti vprašanju ideoloških vplivov oziroma odrazov neuvrščene politike na samo umetnost, v navezavi na ljubljanski bienale pa pride do zaključka, da so se bienali kot možnosti oz. prostori revolucionarnih

projektov izjalovili in postali »sinonim za eksternalizacijo zahodne kulture«. To misel nadaljnjo nadgradi Petja Grafenauer, ki bolj detajlno poseže k vprašanju ljubljanskega bienala kot kulturnega »stičišča«. Avtorica poleg širše obravnave bienala pod drobnogled vzame primer kubanske grafike avtorja Felixa Beltrana, pri čemer nam poleg predstavitve del izpostavljenega umetnika kratko oriše tudi specifične kubanske umetnosti in njene prisotnosti v jugoslovanskem prostoru. Kot rdečo nit prispevka lahko beremo predvsem subtilno dvoličnost ljubljanskega bienala. Deklarativno naj bi ta deloval kot antikolonialistični dogodek, ki naj bi odpiral vrata široki paleti umetnikov iz »Tretjih držav«, medtem ko je bil istočasno utemeljen v luči povezovanja z zahodnim svetom umetnosti. Avtorica »konflikt«, ki je v praksi izhajal iz zgornje dvoličnosti dogodka izpostavi že z golim dejstvom, da je bienale v osrednjih dvoranah razstavljal modernistična zahodna dela, medtem ko je v spodnjih, manj prominentnih prostorih razstavljal grafike »Tretjega sveta«. Poleg tega, da je bil grafični bienale v osnovi zamišljen po zahodnem modelu, je tako deloval tudi izbor žirije. Ne glede na to avtorica ponuja zelo zgovoren podatek iz leta 1977, ko je na ljubljanskem bienalu skoraj 70 odstotkov vseh razstavljenih del prišlo iz »Tretjih držav«.

Monografija poleg izpostavljenega ponuja še tri prispevke. Barbara Predan vzpostavi pregled razvoja in mednarodnega sodelovanja jugoslovanskega oblikovanja, Mitja Velikonja analizira likovna darila, ki jih je Josip Broz Tito prejel od drugih neuvršenih držav, Barbara Palaić pa nam predstavi vsebine zunajevropskih muzejskih zbirk v slovenskih muzejih. Pri tem gre večinoma za zbirke, ki so v naš prostor prišle v kontekstu neuvrščene politike, bodisi kot osebne zbirke določenih predstavnikov, bodisi kot darila ali donacije. Avtorica v prispevku vzpostavi nazoren orientir po tovrstnih zbirkah v Slovenskem etnografskem muzeju, Koroškem pokrajinskem muzeju, Pomurskem muzeju, Muzeju Velenje, Pokrajinskem muzeju Celje in Pokrajinskem muzeju Ptuj.

Recenzirano delo vsekakor vzpostavlja dober vpogled v nepoznano in spregledano sfero jugoslovanske neuvrščene zunanje politike. Brez dvoma pa bo za nadaljnjo preciznejše razumevanje delovanja – sicer relativno skromnih - medkulturnih sodelovanj Jugoslavije s »Tretjimi državami«, potrebno bolj neposredno preučevanje posameznih bilateralnih odnosov, kulturno-tehničnih sporazumov, ter predvsem njihovih realizacij, ki v praksi pogosto niso bili v celoti izpolnjeni. Kot dobro nakažejo nekateri prispevki, smo lahko do jugoslovanske posredniške vloge, kot »kulturnega stičišča« med Jugom in Severom lahko nekoliko zadržani, v kolikor nanjo pogledamo v primerjavi deklarativne ravni in dejanskih izvedb. Drugi del zgodbe, kot ga v svojem prispevku nakaže Ramšak, se pravi, jugoslovanski politični/ideološki in kulturni vpliv v državah Tretjega sveta, pa terja ločeno obravnavo, saj morda prav to v večji meri odpira boljši vpogled na vprašanje jugoslovanske »mehke moči« in neposrednega vzora – ter posledično vpliva – v številnih državah Afrike in Azije.

Julie Rak, **False Summit: Gender in Mountaineering Nonfiction**. Quebec: McGill-Queen's University Press, 2021, 268 str.

Porast alpinističnega udejstvovanja in zanimanja za alpinizem v zadnjih desetletjih dokazuje, da je lahko vključujoč in postaja vse bolj raznolik tako v smislu razvoja dejavnosti kot različnih profilov sodelujočih. Zakaj je torej tako težko doseči spremembe in zakaj v alpinizmu sploh obstaja pristranskost glede na spol in druge neenakosti? O tem se sprašuje in hkrati trdi, da je zgodovina visokogorskega alpinizma zgodovina zatona, Julie Rak v svoji najnovejši knjigi *False Summit: Gender in Mountaineering Nonfiction*. Nujno jo je raziskovati že zgolj zato, »ker je tam«, kot se glasi tudi slaven citat Georgea Malloryja o tem, zakaj bi se kdo sploh želel povzpeti na Everest.

Za alpinizem je že od nekdaj obstajal idealen spol – moški –, idealna rasa – belska –, in idealno telo – sposobno, mišičasto, močno. Tisti, ki v te kategorije ne sodijo, so bili skozi zgodovino pogosto zavrženi. Njihovi dosežki niso bili obravnavani v takšni meri, pač pa le v okvirih nekih ekstremnih podvigov in ne kot normalna izkušnja ali pa celo sploh ne. Z raziskovanjem klasičnih in manj znanih poročil o odpravah na tri izmed najvišjih vrhov sveta, Everesta, K2 in Annapurne, nam Rak pomaga razumeti, zakaj alpinizem ostaja eden najpomembnejših načinov artikuliranja spolnih identitet in politike.

Julie Rak se kot profesorica na kanadski Univerzi v Alberti v svojem raziskovalnem delu ukvarja s preučevanjem avto/biografij in življenjepisov, popularne kulture in severnoameriške književnosti. Drugotno jo zanimajo gorniške študije, tiskarska kultura in zgodovina knjige, feministična in queer teorija ter družbeni mediji. O svojih področjih zanimanja je napisala več del, zadnja med temi je knjiga *False Summit*, ki obravnava seksizem in rasizem v alpinizmu ter razširja ozke zgodovinske pripovedi zgodovine alpinizma. O zgodovini alpinizma so v mednarodnem prostoru napisane predvsem študije osredotočene na zgodovino alpinizma na določenem področju in v določenem časovnem okvirju, ki nizajo suhoparne podatke o vzponih ter delovanju gorniških društev. Redkejša so študije, ki obravnavajo družbeno dinamiko, strukture moči in zgodovinske spremembe znotraj plezalnih skupnosti ter dejavnike, kot so razred, narodnost, spol, rasa in njihov vpliv na prakso in dojemanje alpinizma. Od drugih del tega področja preučevanja zgodovine, ki je še precej v povojih, se delo Rak razlikuje po tem, da tematizira neznane oz. manj znane zgodbe pogosto spregledanih zgodovinskih akterjev.

Vsem najbolj znanim knjigam o plezanju na najvišje gore sveta, na primer *Annapurna* Maurica Herzoga, *The White Spider* Heinricha Harrerja ali *K2: The Savage Mountain* Charlesa Houstona in Roberta Batesa, je skupno eno: napisali so jih moški avtorji severnoameriških ali evropskih korenin. Te zgodbe o resničnih dogodivščinah so pomagale oblikovati in vzdrževati diskurz romantične moškosti od zgodnjega dvajsetega stoletja do danes. V njih se prepletajo herojska moškost in bratstvo, vendar pa tudi seksizem in izključevanje drugega. A kdo je ta »drugi« in zakaj si ne zasluži mesta na zgodovinskem odru alpinistične literature ali sploh alpinizma? Kako to, da Šerpe pogosto niso imenovani, čeprav so opravili težaško in nevarno delo, ki je velikokrat odločilno pripomoglo k uspehu odprave?

Štiri poglavja v knjigi niso razvrščena kronološko temveč po gorah, s čimer je avtorica želela poudariti pomen vsake gore kot naravne in kulturne znamenitosti, kjer se nenehno pojavljajo vprašanja o spolu. Za vse tri gore razloži, zakaj jih proučuje in zakaj so relevantne. Pripoved v prvem poglavju *Leadership and Gender on Annapurna* začne z navajanjem mizoginističnih komentarjev proti alpinistkam, ki jih je moč najti v literaturi in navaja razloge zanje. Na podlagi teh Rak razvije tezo o občutku ogroženosti alpinistov zaradi ženske prezenze v gorah, kar je vodilo k iskanju razlogov, zakaj ženska konstitucija in naravne danosti pač niso primerne za alpinizem. Mnogi alpinisti v zlati dobi himalajizma so na ženske gledali kot na odvrčanje pozornosti od predanosti plezanju. Ko se pojavijo na Everestu, so tam le kot reprezentacije, kot objekti moškega pogleda, kot »Playboyeve podobe«. Prav *Annapurna* je že več kot petdeset let mesto, kjer se zapletena zgodovina spola v alpinističnem pisanju bere kot »telesna politika« (ang. »bodily politics«), ki dopušča, da ima spol osrednje mesto pri ustvarjanju gorskih moškosti in včasih gorskih feminizmov. Omejevanju in preprečitvi udeležbe na himalajskih odpravah so se namreč alpinistke hitro uprle: organizirale so lastne, vse ženske odprave. Ena izmed takih je bila ameriška odprava *American Women's Himalayan Expedition* 1978 leta pod vodstvom ameriške alpinistke Arlene Blum, o kateri je napisala knjigo *Annapurna: A Woman's Place*.

V drugem poglavju *K2: The Gendered Rope* Rak predstavi fenomen »bratovščine vrvi« ki je pomembno vplivala na percepcijo (romantične) moškosti in izključevanja žensk iz odprav. Plezalna vrv namreč nima le varovalne funkcije pač pa je tudi znamenje razlikovanja, pripadnosti ter je povezana s plezanjem kot kulturo in dejavnostjo. Je ideal moškosti in samostojnosti. V tridesetih letih 20. stoletja se je kot antiteza bratovščine vrvi pojavila »ženska naveza«, ki je obetala odstranitev s spolom povezanih stereotipov. Predvsem z drugim valom feminizma je dejansko postala povezana s feministično agendo gornišтва, ko so alpinistke dokazovale, da zmorejo same, brez moške podpore ali vodstva. Samostojni vzponi Poljakinje Wande Rutkiewicz v Himalaji, japonska samostojna ženska odprava na Everest leta 1975, s katero je Junko Tabei postala prva ženska, ki je dosegla vrh te gore, in samostojna ženska odprava na Anapurno leta 1978, so primeri takšnih odzivov.

Everest, najvišja gora na svetu, nekoč simbol romantičnih idej o dosežkih, sanj o slavi in poligon za preizkušanje moškosti, danes pa neizbežno povezan s komercializacijo, zaseda dve poglavji v knjigi. Everestova plezalna zgodovina

namreč že od samega začetka vključuje tudi zgodovino rasnih, razrednih in spolnih pristranskosti, ki so se sprožile, ko je britanski imperij kartografiral Everest. V tretjem poglavju *Everest and Authenticity* Rak tematizira herojsko moškost in njene najvidnejše predstavnike na Everestu: Georga Leigh Mallorya, Sira Edmunda Percivala Hillaryja in Tenzinga Norgaya.

Rak poudarja, da je avto/biografske zapise potrebno brati več kot le zgodovinska poročila, saj vsebujejo resnico o tem, kaj je pomenilo biti netipičen plezalec, četudi tega ne povejo direktno in na glas. Izpostavi primer Japonke Junko Tabei, prve ženske, ki se je povzpela na najvišjo goro sveta. Kljub množici njenih dosežkov – od omenjenega vzpona, do ustanovitve ženskega plezalnega kluba Joshi-Tohan in vzpona na vseh sedem najvišjih vrhov celin, prav tako kot prva ženska, okoljevarstvenica, avtorica in učiteljica – je bilo vse prepogosto poudarjano njeno azijsko poreklo in dejstvo, da je »dobra žena in mama«. Dosežki »japonske gospodinje« niso dosegli takšne presoje in hvale kot dosežki moških sodobnikov. To ni osamljen primer seksizma, s katerim so se morale plezalka spopasti (in se še spopadajo), ko so se njihovi moški kolegi in novinarji osredotočali na njihove ženske lastnosti in tradicionalno vlogo, kar je seveda popolnoma nepovezano z alpinizmom.

Življenjske zgodbe in pripovedi, ki niso odražale evropsko prevladujoče narative tistega časa, so ostale potisnjene v ozadje. Rak obravnava mnoge od teh in jih, sploh če gre za večkratni popis istega dogodka, na primer v primeru tragedije na Everestu 1996 leta, ko je umrlo osem plezalcev, postavi v perspektivo. S tem skuša poudariti vrednost, ki jo imajo te pripovedi z drugega gledišča, kar je pomembno za odstranitev oznake dokončnega poročila ne samo o tem, kaj se je dejansko zgodilo, pač pa tudi o drugih perečih tematikah, na primer, kaj pomeni plezanje in kdo spada na goro. Knjiga Lene Gammelgaard *Climbing High: A Woman's Account of Surviving the Everest Tragedy* je popis tragedije na Everestu 1996 leta, celo prva izmed knjig o tragediji, ki je bila objavljena. Vendar pa jo je popolnoma zasenčila prodajna uspešnica Jona Krakauerja *Into Thin Air*, po kateri je bil posnet tudi film. Temu je tako verjeto tudi zaradi dejstva, da je bila knjiga Gammelgaardove objavljena v danščini, angleški prevod je bil objavljen šele leta 2000. Krakauerjevi knjigi Rak posveti dobršen del četrtega poglavja *Everest: Gender Politics and the 1996 Disaster*. Knjiga *Into Thin Air* je primer junaške pripovedi preteklosti, skozi katero naj bi si bralec predstavljal težave sedanjosti na gori. Vendar pa se je ob branju takšne knjige in aktualnih novic ob tragediji pomembno zavedati dejstva, da so ženske, neevropski vodniki in Šerpe ob njej odigrali pomembne vloge, ki v splošnih pripovedih niso predstavljene. Več jih je o svoji različici zgodbe tudi pisalo, ali pa so bili vsaj intervjuvani. Vendar pa »pustolovski diskurz Everesta« ne more (ali noče) priznati njihove prisotnosti v dramatični obravnavi teh dogodkov in daje prednost belskemu moškemu. Tu Rak misli predvsem na film *Everest*, posnet leta 2015. Lahko bi oporekali, da ta ni relevanten za raziskavo, saj gre za film in ne literaturo. Pa vendarle Rak s filmom aktualizira zgodovinske dogodke in dokazuje da, čeprav se zdi nepredstavljivo, rasizem in seksizem še vedno prežemata mednarodno odmevne filmske vsebine (in literaturo). Krakauer slika tradicije alpinizma na Everestu in v celoti sodeluje

pri mitih o tem, kdo sodi na goro (beli evropski in severnoameriški moški kot so George Mallory, Edmund Hillary, Reinhold Messner). Piše tudi o domnevnem zatonu plezanja na osemtisočake, predvsem Everest, s komercializacijo tega. Spolna in rasna politika v tem, enem izmed ključnih primerov, sta posledično negativno vplivali na javno dojemanje o tem, kdo sodi na Everest v komercialni dobi. Spol je predstavljen kot eden glavnih problemov komercialne dobe Everesta in argument, zakaj je prišlo do nesreče. Argument temelji na Krakauerjevem prikazu plezalske avtentičnosti kot protikulturne, maskulinistične in zahodnjaške. Avtentičnost naj bi temeljila na idejah o žrtvovanju, povezanih s figuro Georgea Malloryja ali Edmunda Hillaryja, in ne kogar koli (še posebej ne žensk in Šerp), ki ne ustreza temu kalupu. Gammelgaardova slika alternativno zgodbo o tem, kaj se je zgodilo na Everestu, in je zgovorna proti pripoved Krakauerjevi zgodbi o junaških vodnikih, nesposobnih ženskah in nemočnih strankah.

Očitno je, da je Rak naredila mojstrski pregled psiholoških, antropoloških in post strukturnih pogledov na alpinizem in s njim povezanimi čustvi. To je odličen uvod v bogato literaturo, ki jo je v raziskavi uporabila. Seznam te daje bralcu tudi ideje za nadaljnje (ali ponovno) branje z novimi koncepti v mislih.

Julie Rak trdi, da je žanr sam dosegel t.i. »lažni vrh« (*false summit*), vrh, za katerega se izkaže, da ni najvišja točka gore, vrhunec. Trdi, da alpinizem ni pripravljen sprejeti drugih načinov plezanja ali drugih vrst plezalcev in to dokazuje s primeri iz dolge zgodovine himalajizma. Pokrije zgodovino od prvih poskusov na osemtisočake do sodobne zgodovine konec devetdesetih let prejšnjega stoletja. Poudarek je seveda na študiji spola (in vključujočih seksizmov ter moškosti), vendar pa se Rak dotika tudi drugih povezanih tematik, na primer komercializacije (prepada med vodnikom in klientom, pristnim plezalcem in zgolj bogatim turistom), problematike reprezentacije Šerp, razvoja himalajskega plezanja, vrednot v gorništvu itd., kar knjigo dela za relevantno branje za raziskovalce raznoterih sorodnih področij. Hkrati odpira kritično polje za nadaljnje raziskovanje. Knjiga bi lahko bila zanimivo branje tudi za laike z zanimanjem za študije spola ali zgodovine alpinizma, saj je slog pisanja dostopen. Poleg tega z zadosti širokim orisom nudi vpogled v celotno zgodovino plezanja na določeno goro, na njen ugled in zapuščino. Za poznavalce je ta morda presplošen, vendar pa so nekatera dejstva dovolj specifična in nepoznana, da pritegnejo tudi že poučenega bralca. Opisi življenjskih zgodb zvenceh imen ženskega alpinizma (Julie Tullis, Lilliane Barrard, Chantal Maudit, Alison Hargreaves itd.) so zanimivi, saj osebe približa bralcu in jih naredi bolj relevantne.

Odločitev za posvetitev tej tematiki izvira iz nedavne avtoričine lastne izkušnje. Ko se je želela naučiti plezati, je namreč opazila dvojna merila in zaničevalni odnos do inštruktorice plezanja s strani moškega kolega. Seksizem je torej še vedno prisoten v alpinističnem svetu. Vendar pa Rak ostaja optimistična. V *False summit* je namreč dala glas tistim, ki ga v zgodovini niso imeli in katerih identiteta je bila omejena le na nekogaršnjega spremljevalca. Poleg predstavitve gorske dokumentarne literature z drugega gledišča, razkriva tudi, kako lahko podpremo izkušnje marginaliziranih, da zagotovimo širšo in natančnejšo izmenjavo pripovedi. Delo je eno pomembnejših del o spolu in alpinizmu zadnjih let in bo gotovo postalo

temeljno delo na tem področju. Verjetno je, da bo preoblikovalo miselnost bralcev (in plezalcev) ali pa jim vsaj dalo misliti o tem, kdo sodi v gore. Spodbuja tudi odpiranje debate o politiki sloga plezanja ter možnosti za bolj vključujoče zgodbe v prihodnosti. Ob poplavi alpinistične literature mnogi namreč kaj hitro ugotovijo, da se ne morejo popolnoma poistovetiti s pogumnim himalajskim plezalcem zaradi svoje rase in/ali spola. In tudi to je »lažni vrh«, za katerega Rak upa, da bo v prihodnosti presežen.

Julija Šuligoj

Navodila avtorjem prispevkov za Zgodovinski časopis

1. Temeljne usmeritve

Zgodovinski časopis objavlja razprave v slovenskem, angleškem, nemškem, francoskem, italijanskem in hrvaškem jeziku. Ostale prispevke (krajše članke, ocene, poročila ipd.) objavlja v slovenskem jeziku.

Prispevki naj bodo po možnosti napisani v pisavi Times New Roman. Običajna velikost črk je 12, razmak med vrsticami pa 1,5.

Za jezikovno korektnost prispevkov so dolžni poskrbeti avtorji, prav tako so odgovorni za strokovno in znanstveno korektnost prispevkov.

Vsak prispevek mora vsebovati poštni in elektronski naslov avtorja ter njegovo telefonsko številko. Prispevke je potrebno oddati v tiskani in elektronski obliki na naslov uredništva: Uredništvo Zgodovinskega časopisa, Oddelek za zgodovino, Filozofska fakulteta, Aškerčeva 2, SI-Ljubljana; info@zgodovinskicasopis.si ali peter.stih@guest.arnes.si. Naslov datoteke sestavljata ime in priimek avtorja.

Prispevkov, ki jih uredništvo Zgodovinskega časopisa sprejme v objavo, avtorji ne smejo hkrati poslati drugi reviji.

Za prevod izvodkov in povzetkov v tuj jezik poskrbi uredništvo.

Razprave so recenzirane, recenzentski postopek je anonimen.

Uredništvo prispelega gradiva ne vrača.

2. Navodila za pripravo prispevkov

Uredništvo bo v postopkih za objavo upoštevalo le prispevke, ki bodo pripravljeni v skladu s sledečimi navodili.

Razprave:

Razprava mora vsebovati naslednje elemente, ki si sledijo po navedenem vrstnem redu:

- glavni naslov razprave (male tiskane črke, velikost črk 16, okrepjeno, središčna poravnava);
- ime in priimek avtorja (velikost črk 12, okrepjeno, središčna poravnava);
- izvleček oz. sinopsis (velikost črk 10), ki naj v prvem odstavku vsebuje: priimek in ime avtorja (okrepjeno), avtorjeva izobrazba in strokovni/znanstveni naziv, avtorjev poštni in elektronski naslov. Drugi odstavek naj vsebuje naslov razprave (okrepjeno). Tretji odstavek naj vsebuje izvleček vsebine (skupaj s presledki do okvirno 600 znakov), četrti odstavek pa do 5 ključnih besed;
- besedilo razprave (velikost črk 12), v katerem naj bodo jasno označena mesta za slikovno gradivo, ki ga je potrebno predložiti ločeno. Odstavki naj bodo brez vmesnih vrstic in se začnejo z zamikom od levega roba. Naslovi (pod)poglavji so okrepjeni in pisani z malimi tiskanimi črkami;
- povzetek razprave, ki naj vsebuje njen naslov (male tiskane črke, velikost črk 12, okrepjeno) ter ime in priimek avtorja, naj skupaj s presledki okvirno obsega do 6000 znakov.

Poročila, krajši zapisi, knjižne ocene:

- poročila s simpozijev, konferenc in drugih dogodkov vsebujejo točen naslov dogodka ter datum in kraj prireditve (male tiskane črke, velikost črk 12, okrepjeno);
- knjižne ocene vsebujejo ime in priimek avtorja ali urednika (razprto, velikost črk 12), naslov knjige (okrepjeno), založbo, leto in kraj izida, število strani.

Pri tem tipu prispevkov sta ime in priimek avtorja prispevka navedena na njegovem koncu na desnem robu.

Pri vseh prispevkih naj avtorji želene poudarke v besedilu označujejo s *poševnimi črkami* in ne s podčrtavanjem ali okrepitvijo.

3. Citiranje

Citiranje je obvezno v opombah pod črto (velikost črk 10). Na koncu prispevka mora slediti seznam uporabljenih virov in literature (velikost črk 12), ki vsebuje vse v prispevku citirane vire in literature.

V opombah se določeno delo ali vir citira samo na skrajšan način in sicer na sledeč način: priimek avtorja, *kratka oznaka citiranega dela (naj ne presega treh besed in v poševnih črkah)*, navedba strani (okrajšano) (npr. Grafenauer, *Mesto Simona Rutarja*, str. 11). Smiselno se ta določba uporablja tudi pri citiranju arhivskih in objavljenih virov ter gradiva z medmrežja.

V seznamu virov in literature na koncu ločeno navedemo vire (arhivske, objavljene, ustne, časopisne ipd.) in literaturo (naslovi sklopov so pisani z malimi tiskanimi črkami, okrepitvijo). Znotraj teh sklopov je gradivo navedeno po abecednem redu priimkov avtorjev (urednikov, fondov itd.); enote istega avtorja pa so razvrščene kronološko. Seznam vsebuje samo popolne navedbe citiranih del oziroma gradiva:

- pri arhivskih virih navedemo ime arhiva, ime fonda ter po potrebi številke fasciklov ali škatel;
- pri monografijah navedemo: priimek in ime avtorja: *naslov (in podnaslov) (v poševnem tisku) monografije*. Naslov serije, v kateri je monografija objavljena (po potrebi). Kraj izida: ime založbe, leto izida (npr. Gestrin, Ferdo, *Slovenske dežele in zgodnji kapitalizem*. Ljubljana: Slovenska matica, 1991);
- pri člankih navedemo: priimek in ime avtorja: naslov članka. *Naslov periodike ali zbornika (v poševnem tisku)*, za periodiko še letnik, leto, strani celotnega članka (npr. Grafenauer, Bogo, Mesto Simona Rutarja v slovenski historiografiji. *Goriški letnik* 3, 1976, str. 9–19). Pri zborniku za naslovom članka navedemo: (po potrebi ime in priimek urednika). *Naslov zbornika*. Kraj izida: ime založbe, leto izida, strani celotnega članka (npr. Janša-Zorn, Olga, Turizem v Sloveniji v času med vojnoma (1918–1941). *Razvoj turizma v Sloveniji. Zbornik referatov*. Ljubljana: Zveza zgodovinskih društev Slovenije, 1996, str. 78–95).

4. Slikovno gradivo

Zgodovinski časopis načeloma objavlja le črno-belo slikovno gradivo.

Slikovno gradivo sprejema uredništvo le v elektronski obliki in v visoki resoluciji (300 dpi), shranjeno nestisnjeno v datoteko vrste TIFF.

Slikovno gradivo (fotografije, grafikoni, tabele, zemljevidi itd.) je potrebno priložiti ločeno (v tekstu naj bo označena samo lokacija gradiva) v posebni mapi (datoteki) z avtorjevim imenom in priimkom.

Slikovno gradivo mora vsebovati odgovarjajoče podnapise z navedbo vira.

Uredništvo Zgodovinskega časopisa

Instructions for authors

1. Basic Submission Instructions

Zgodovinski časopis (Historical Review) publishes papers in Slovene, English, German, French, Italian, and Croatian languages. Other contributions (short articles, reviews, reports, etc.) are published in Slovene.

Contributions should be written in Times New Roman, size 12, with 1,5 line spacing.

The authors are solely responsible for linguistic and scientific accuracy of their contributions. Each contribution should contain postal and E-mail address of its author, together with his/her phone number.

Contributions should be submitted in printed format as well as by e-mail to the editorial office: Uredništvo Zgodovinskega časopisa, Oddelek za zgodovino, Filozofska fakulteta, Aškerčeva 2, SI-Ljubljana; info@zgodovinskicasopis.si or peter.stih@guest.arnes.si. The name of the submitted file should consist of its author's name and surname.

Contributions that have been approved for publication by the editors should not be submitted for publication elsewhere.

Translation of abstracts and summaries into a foreign language shall be provided by the editors.

The papers are subject to peer review evaluation; the reviewers remain anonymous.

Contributions submitted for publication shall not be returned to their authors.

2. Submission Information

In order to be considered for publication all submissions should be prepared according to the following guidelines:

Papers:

All papers must conform to the style guide below and should contain the following elements listed in the following order:

- Title (lowercase letters, font size 16, bold, center).
- Author's name and surname (font size 12, bold, center).
- Abstract (font size 10). Its first paragraph should contain author's surname and name (bold), education, professional/academic title, postal and e-mail address. The second paragraph should contain the paper's title (bold). The third paragraph should contain an abstract of the paper's contents (not to exceed approximately 600 characters, including spaces). The fourth paragraph should contain up to 5 key words.
- Text (font size 12) with clearly indicated spaces for illustrations (which should be submitted separately). There should be no double spacing between paragraphs. Each paragraph should start with indentation for the left margin. Chapter (and subchapter) titles should be written in lowercase letters, bold.
- Summary should contain the paper's title (lowercase letters, font size 12, bold) and author's name and surname. The summary should not exceed 6000 characters, including spaces.

Reports, Short Articles and Notes, Book Reviews:

- Reports from conferences and other events should contain the exact title, date, and location of the event (lowercase letters, font size 12, bold).
- Book reviews should contain the name and the surname of the author or editor (expanded spacing, font size 12), book title (bold), publisher, year and place of publication, number of pages.

The name and the surname of the author of contributions of this type should be listed on the right-hand side at the end of the text.

Desired emphases should be written in *italics* rather than underlined or in bold letters.

3. Citations (Footnotes)

Citations should be written as footnotes at the bottom of the page (font size 10). The text should be concluded with a list of all sources and literature (font size 12) that have been cited within the text. When citing a work or a source in a footnote the following (abbreviated) format is used: author's surname, *a short title of the cited work (written in italics, it should not exceed three words)*, and page number (abbreviated) (i.e. Grafenauer, *Mesto Simona Rutarja*, p. 11). The same format is used for the citing of archival, published, and online sources.

Alphabetical listing of all references should be placed at the end of the text, with sources (archival, published, oral, newspaper, etc.) and literature listed separately (titles of each type of references should be written in lowercase letters, bold). Within each reference type, material should be listed alphabetically according to the surname of the author (editor, fund, etc.); several works of the same author should be listed chronologically. The listing of references should contain only complete citations of cited works or material:

- Archival sources: archive name, fund name, and (when necessary) number of file storage folder or box.
- Monographs: author's surname and name, *title of monograph (and subtitle) in italics*. Title of the series in which the monograph has been published (when necessary). Place of publication: publisher, date (i.e. Gestrin, Ferdo, *Slovenske dežele in zgodnji kapitalizem*. Ljubljana: Slovenska matica, 1991).
- Articles: author's surname and name: title of article. *Title of periodical or miscellany (in italics)*; in case of periodicals, the title should be followed by volume number, date, cited page(s) (i.e. Grafenauer, Bogo, *Mesto Simona Rutarja v slovenski historiografiji. Goriški letnik* 3, 1976, pp. 9–19). In an edited miscellany the title of the article should be followed by: (surname and name of editor – when necessary). *Title of miscellany*. Place of publication: publisher, date, cited page(s) (i.e. Janša-Zorn, Olga, *Turizem v Sloveniji v času med vojnama (1918–1941). Razvoj turizma v Sloveniji. Zbornik referatov*. Ljubljana: Zveza zgodovinskih društev Slovenije, 1996, pp. 78–95).

4. Graphic Materials

Zgodovinski časopis generally publishes graphic materials only in black and white. They should be submitted in electronic form and in high resolution (300 dpi), saved in non-compressed TIFF file format.

Graphic materials (photographs, graphs, tables, maps, etc.) should be submitted separately (with their correct positions clearly marked in the text), in a separate folder (file) marked with author's name and surname.

Graphic materials should always carry a caption explaining the image and its source.

Editors

ISSN 0350-5774

9 770350 577002

ZČ | Ljubljana | 78 | 2024 | št. 1-2 (169) | str. 1–262